

HUOMAATKO LAPSEN HÄDÄN?

Lastensuojelutarpeen huomaaminen ja siihen puuttuminen päiväkodissa

Hanna Kaikkonen ja

Paula Korpela

Opinnäytetyö, kevät 2010

Diakonia-ammattikorkeakoulu,

DIAK Pohjoinen

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Hanna Kaikkonen & Paula Korpela. Huomaatko lapsen hädän? Lastensuojelutarpeen huomaaminen ja siihen puuttuminen päiväkodissa. Oulu, kevät 2010, 51 s. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Pohjoinen, Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK).

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, kuinka päiväkotikäinen lapsi oireilee jouduttuaan kaltoinkohdeksi vanhempiensa taholta ja miten tämä voidaan huomata päiväkodissa. Tavoitteena oli myös selvittää, miten havaittuun lastensuojelutarpeeseen tulee puuttua. Asian tärkeys korostui uuden lastensuojelulain myötä, sillä se velvoittaa päiväkodissa työskenteleviä tekemään lastensuojeluilmoituksen salassapitovelvollisuuden estämättä.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli laatia ohjekansiot lastensuojelutarpeen huomaamisesta ja siihen puuttumisesta Oulun kaupungin Myllyojan ja Talvikankaan päiväkodeille. Tavoitteena oli, että kansio sisältää tiiviin tietopaketin, josta päiväkodin työntekijät saavat helposti tarvitsemansa tiedot lapsen kaltoinkohtelusta ja lastensuojeluilmoituksen tekemisestä. Tarkoituksena oli, että ohjekansiosta olisi apua myös päiväkodin uusille työntekijöille ja opiskelijoille.

Opinnäytetyössä kaltoinkohtelua määriteltiin hyvinvoinnin vastakohtaisuutena. Tarpeiltaan tyydyttämätön lapsi nähtiin kaltoinkohdeksi ja lastensuojelun tarpeessa olevana. Kaltoinkohdeksi jouduttuaan lapsi voi oireilla hyvin monin tavoin. Aina oireileva lapsi ei ole lastensuojelun tarpeessa, mutta silloinkin hänellä on hätä, joka vaatii aikuisen puuttumista asiaan.

Toimiva kasvatuskumppanuus päiväkodin ja lapsen huoltajien välillä on avainasemassa lapsen hädän huomaamisessa ja siihen puuttumisessa. Avoimet ja luottamukselliset välit vanhempiin mahdollistavat perheen kanssa tehtävän yhteistyön ja perheen tukemisen myös lastensuojeluilmoituksen tekemisen jälkeen.

Asiasanat: lapset, päivähoito, lastensuojelu, kaltoinkohtelu

ABSTRACT

Hanna Kaikkonen & Paula Korpela. Do you notice the distress of a child? Noticing need of child welfare and how to intervene in a day care center. Oulu, spring 2010, 51 pages. Language: Finnish.

Diaconia University of Applied Sciences, Diak North, Degree Programme in Social Services, Bachelor of Social Services.

The aim of this thesis was to find out what kind of symptoms a child under seven years old can have when he or she faces up abuse and how this can be noticed in day care center. The purpose was also to describe how employees of the day care center should intervene. The theme is even more important after the new child welfare act in Finland. It puts employees of the day care center under an obligation to notify social workers about child abuse without breaking the non-disclosure obligation.

The purpose of the thesis was to produce guide folders for Myllyoja day care center and Talvikangas day care center in Oulu. The aim was to create a compact and informative package where employees can easily get information of child abuse and making a child welfare notification. The purpose was that also new employees and students of the day care center gain from it.

In the thesis abuse is considered opposite to welfare. A child whose needs have not been satisfied is seen as abused and thus he or she needs child welfare. An abused child may have different kinds of symptoms. He or she does not always have a need to child welfare but even then he or she will need help from an adult.

Active collaboration between day care center and parents means is pivotal so that child abuse can be noticed in time and tackled with. Open and confidential terms with parents give better opportunity to collaborate also after making a child welfare notification.

Keywords: children, day care center, child welfare, abuse

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	2
ABSTRACT	3
1 JOHDANTO	5
2 OPINNÄYTETYÖN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS	7
2.1 Opinnäytetyön suunnittelu	7
2.2 Opinnäytetyön toteutus	8
3 LAPSEN HYVINVOINTI	11
4 LAPSEN KALTOINKOHELTU JA SEN SEURAUKSET	13
4.1 Kaltoinkohtelun muotoja	13
4.2 Kaltoinkohtelun seuraukset	14
4.2.1 Psyykkiset, emotionaaliset ja sosiaaliset oireet	15
4.2.2 Fyysiset ja psykosomaattiset oireet	17
5 PÄIVÄKOTI JA HYVINVOINTI	19
5.1 Päiväkoti hyvinvoinnin tukijana	19
5.2 Kaltoinkohtelun havaitseminen	20
5.3 Lapsen havainnointi ja havaintojen kirjaaminen	23
5.4 Huolen puheeksi ottaminen vanhempien kanssa	24
5.5 Lapsen luovuttaminen päiväkodista	26
6 LASTENSUOJELUILMOITUS	28
6.1 Lastensuojeluilmoituksen tekeminen	28
6.2 Lastensuojelutarpeen selvitysprosessin eteneminen	30
7 PÄIVÄKODIN JA LASTENSUOJELUN VÄLINEN YHTEISTYÖ	32
8 PERHEEN TUKEMINEN	34
8.1 Lapsen tukeminen	34
8.2 Vanhempien tukeminen	36
9 POHDINTA	37
9.1 Yhteiskunnallinen ja eettinen pohdinta	38
9.2 Pohdintaa tuotteesta	39
LÄHTEET	41

1 JOHDANTO

Vuonna 2008 tuli voimaan uusi lastensuojelulaki ja mielenkiintomme kohdistui lakiin tulleisiin muutoksiin. Muutoksissa korostuivat moniammatillisen yhteistyön tärkeys sekä lapsen ja perheen osallisuus. Koska olemme tulevaisuudessa suuntaamassa töihin päivähoitoalalle, halusimme yhdistää opinnäytetyössämme päivähoidon ja lastensuojelun. Olisi tärkeää, että osaisimme työssämme päivähoidon parissa huomata ja huomioida ne perheet, joissa lastensuojelun tarvetta on. Näistä ajatuksista nousi aihe opinnäytetyöhömmme.

Osana opinnäytetyötämme tuotamme työntekijän ohjekansion Myllyojan ja Talvikankaan päiväkodeille Ouluun. Ohjekansio on nimeltään ”Huomaatko lapsen hädän?”. Kansiossa kerromme, mitä on kaltoinkohtelu eri muodoissaan, mistä lapsen hädän voi huomata ja mitä työntekijän tulee silloin tehdä. Lisäksi kansiota ilmenee, miten päiväkodin henkilökunta voi tukea lasta ja hänen vanhempiaan.

Opinnäytetyössä käsittelemme myös tunnetun psykologin Abraham H. Maslowin sekä suomalaisen sosiologin Erik Allardtin teorioita hyvinvoinnista. Tunnistaaksemme milloin ihminen voi huonosti, täytyy meidän ensiksi tietää, mitä ihminen tarvitsee voidakseen hyvin. Opinnäytetyössämme olemme suunnanneet tilanteeseen, jossa lapsen tarpeita ei ole tyydytetty, vaan niissä esiintyy puutteita vanhempien laiminlyönneistä johtuen. Lapsen hyvinvointi järkkyy hänen kokiessa turvattomuutta erityisesti kotonaan taikka, tuntiessa nälkää tai janoa pitkään. Hyvinvointi järkkyy myös, jos lapsi ei saa perheessään arvostusta osakseen. Tällöin perheen ulkopuolisilla aikuisilla on suuri vastuu lapsen hyvinvoinnista.

Hyvän lapsuuden turvaamiseksi on säädetty erilaisia lakeja, kuten lastensuojelulaki, sekä solmittu erilaisia sopimuksia, esimerkiksi YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. Tärkeintä on, että lapsen tulee saada olla lapsi ja aikuisella on oikeus ja velvollisuus ottaa lapsesta vastuu. Juridisesti lapsina pidetään alle 18-vuotiaita. (Mahkonen 2003, 21, 31–32.) Tässä opinnäytetyössä lapsella tarkoitamme päiväkotikäistä lasta. Lapsen huoltajia voivat olla muutkin kuin vanhemmat, mutta tässä työssä käytämme kuitenkin käsitettä vanhemmat.

Opinnäytetyössämme käytämme puhuessamme päivähoidosta käsitettä päiväkotia, koska tuotteemme on osoitettu päiväkotiin. Päivähoito on kuitenkin laajempi käsite, joka pitää sisällään päiväkotien lisäksi esimerkiksi perhepäivähoidon. Ohjekansiotamme voidaan käyttää muissakin päivähoitoon palveluissa kuin vain päiväkodissa.

Puhuessamme lapsen hädästä tarkoitamme tilannetta, jossa lapsi tarvitsee aikuisen apua. Häätä kumpuaa lapsen kaltoinkohtelusta, jonka tässä työssä oletamme tapahtuvan kotioloissa, vanhempien toimesta. Tässä työssä tarkoitamme kaltoinkohtelulla lapsen lainlyöntiä ja kaikkea hänen kokemaansa väkivaltaa. Väkivalta on laaja käsite, joka pitää sisällään fyysisen väkivallan lisäksi kemiallisen, psyykkisen ja seksuaalisen väkivallan. Perheväkivalta-käsitettä käytämme kuvaamaan väkivaltaa, joka esiintyy päivähoitossa olevan lapsen kotona, perheenjäsenten välillä.

2 OPINNÄYTETYÖN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS

Opinnäytetyön alusta asti toivoimme saavamme yhteistyökumppanin, jotta työllämme olisi selkeä tavoite ja siitä olisi myös hyötyä. Otimme siksi sähköpostitse yhteyttä Oulun päiväkotien johtajiin syksyllä 2008. Tutun työntekijän kautta saimme yhteistyökumppaneiksi Myllyojan ja Talvikankaan päiväkodit, joilla on yhteinen johtaja. Opinnäytetyön alkuvaiheissa olimme päiväkotien johtajan kanssa yhteydessä sähköpostitse. Hän antoi meille vapaat kädet opinnäytetyön aiheen valintaan. Aiheen selvittyä teimme yhteistyösopimuksen johtajan kanssa.

2.1 Opinnäytetyön suunnittelu

Laadukas ja elinkaareltaan pitkäikäinen tuote syntyy tuotekehitysprosessin kautta. Tuotteen liittyvä idea tai innovaatio voi olla kannustava alkuvoima, mutta tuotteen suunnittelun lähtökohtana on aina asiakas. Tuotekehitysprosessista voidaan erottaa viisi vaihetta. Ensimmäinen vaihe on ongelman tai kehittämistarpeen tunnistaminen, jota seuraavat ideointi, tuotteen luonnostelu, kehittäminen ja lopuksi viimeistely. Edellisen vaiheen ei tarvitse olla loppunut, jotta voidaan siirtyä seuraavaan vaiheeseen. (Jämsä & Manninen 2000, 16, 28.)

Tuotetta ideoitaessa työskentelytapana voidaan käyttää esimerkiksi aivorihtä. Aivorihtien tavoitteena on saada luovuutta ja huumoria käyttäen mahdollisimman monta ideaa, sillä useiden ideoiden määrä kasvattaa todennäköisyyttä löytää uusia, laadullisesti hyviä ideoita. Ideoiden arviointi alkaa vasta, kun uusia ajatuksia ei enää synny. Arviointivaiheessa esille tulleita ideoita yhdistellään ja hylätään. (Jämsä & Manninen 2000, 35–36.) Aloitimme opinnäytetyön aiheen ideoinnin pitämällä aivorihtien. Otimme esille tyhjän paperin, johon kirjoitimme kaikki ajatukset, jotka mieleemme tulivat. Vaikka jotkin ajatukset olivat suoraan hylättävissä, kirjoitimme nekin silti ylös. Seuraavassa vaiheessa viivasimme yli ne ajatukset, joita emme halunneet missään nimessä toteuttaa ja korostimme niitä asioita, jotka meitä kiinnostivat. Kiinnostaviksi teemoiksi nousivat päiväkotiti, lastensuojelu sekä tuote. Näiden pohjalta aiheeksi muodostui lastensuojelutarpeen

huomaaminen ja siihen puuttuminen päiväkodissa. Esittelimme aiheen päiväkotien johtajalle ja hän hyväksyi sen. Päädyimme tekemään tuotteen, koska halusimme tehdä jotain konkreettista. Pidimme tärkeänä, että aihe kiinnostaa meitä jo nyt ja että siitä on meille hyötyä myös tulevaisuudessa sosiaalialan ammattilaisina.

Tuotetta aletaan luonnostella, kun on tehty päätös siitä, millainen tuote on aikomus suunnitella ja valmistaa. Tavoitteena on muun muassa tarkentaa, ketkä ovat suunniteltavan tuotteen ensisijaiset hyödynsaajat ja millaisia he ovat tuotteen käyttäjinä. Tehokkaimmin käyttäjiä palvelee tuote, joka on suunniteltu ottaen huomioon käyttäjäryhmän tarpeet. (Jämsä & Manninen 2000, 43–44.) Kun suunnittelimme omaa tuotettamme eli ohjekansiota, esiin nousivat seuraavat kysymykset: Mistä lapsen pahoinvointi voi johtua, miksi lapsi ei voi hyvin? Mistä päiväkodin työntekijät voivat huomata lapsen hädän eli tässä tapauksessa lastensuojelutarpeen? Miten tällöin tulee toimia? Näihin kysymyksiin pyrimme vastaamaan tuotteessamme. Lisäksi halusimme kansion sisältävän vinkkejä perheen tukemiseen. Koko tuotteen tekemisen ajan olemme pyrkineet pitämään mielessämme tuotteemme käyttäjät eli päiväkotien työntekijät.

2.2 Opinnäytetyön toteutus

Ohjekansion sisältöä pohjustimme vierailemalla sekä Myllyojan että Talvikankaan päiväkodeissa. Kerroimme päiväkotien viikkopalaverissa työstämme ja samalla kysyimme työntekijöiden näkemyksiä siitä, mitä kansion olisi heidän mielestään hyvä sisältää. Talvikankaalla työntekijät päätyivät miettimään asiaa seuraavassa viikkopalaverissa, Myllyojan päiväkodin työntekijät halusivat miettiä aiheita omissa tiimeissään. Myllyojalta saimmekin takaisin kahden ryhmän vastaukset. Kummastakin päiväkodista saadut vastaukset olivat yhdensuuntaisia keskenään sekä omien ajatustemme kanssa. Päiväkotien työntekijät toivoivat kansion sisältävän muun muassa tarvittavia yhteystietoja sekä toimintaohjeen niihin tilanteisiin, kun lasta ei haeta päiväkodista. Lisäksi he toivoivat kansiossa näkyvän lastensuojelun sosiaalityöntekijän näkökulman päiväkodin ja lastensuojelun välisestä yhteistyöstä.

Seuraavaksi otimme yhteyttä Oulun kaupungin lastensuojelun palvelupäällikköön, joka ohjasi meidät kirjoittamaan suoraan Tuiran sosiaaliaseman sosiaalityöntekijöille. Kirjoitimme sähköpostia viidelle sosiaalityöntekijälle, joista yksi vastasi kysymyksiimme päiväkodin ja lastensuojelun välistä yhteistyötä. Tämän sosiaalityöntekijän mielipiteitä olemme käyttäneet tekstimme tukena.

Mietimme ohjekansion sisältöä yhtä aikaa lähdekirjallisuutta lukien. Perustimme teoriaosuuden siihen, mitä tahdoimme kansion sisältävän. Olemme lukeneet suuren määrän kirjallisuutta koskien erityisesti päivähoitoa ja lastensuojelua sekä tutustuneet Suomen perustuslakiin, lakiin lasten päivähoidosta, lastensuojelulakiin, lakiin viranomaisten toiminnan julkisuudesta sekä YK:n yleissopimukseen lapsen oikeuksista. Mietimme useampaan otteeseen huolen puheeksiottamisen menetelmän lisäämistä opinnäytetyöhön. Kuitenkin päädyimme jättämään tämän pois sisällöstä, koska Myllyojan ja Talvikankaan päiväkotien henkilökunnille asia oli tuttu jo ennestään.

Monet sosiaali- ja terveysalan tuotteet ovat tarkoitettu informaation välitykseen, muun muassa organisaatioiden henkilökunnille. Informaation välittämisen periaatteita voidaan soveltaa laadittaessa toimintaohjeita henkilökunnalle. Keskeisin sisältö muodostuu tosiasioista, jotka pyritään kertomaan mahdollisimman tarkasti, ymmärrettävästi ja vastaanottajan tiedontarve huomioiden. Kaikille informaation välittämiseen tarkoitetuille tuotteille yhteisiä ongelmia ovat asiasisällön valinta ja määrä. On otettava huomioon myös tietojen muuttumisen ja vanhentumisen mahdollisuus. (Jämsä & Manninen 2000, 54.)

Painotuotteen, kuten ohjekansion, suunnittelu etenee tuotekehityksen vaiheiden mukaan, mutta varsinaisessa tekovaiheessa tehdään lopulliset valinnat koskien tuotteen sisältöä ja ulkoasua. Sisällön valinta riippuu siitä, kenelle, missä tarkoituksessa ja missä laajuudessa tietoa välitetään. Useimmiten sosiaalialan painotuotteiden tavoitteena on informoida tai opastaa lukijaa, jolloin tekstityyliksi valitaan asiatyyli. Tekstin on auettava lukijalle ensilukemalta, jolloin tekstin tulee olla selkeää. Hyvä tekstin jäsentely ja otsikoiden muotoilu selkeyttävät ydinajatusta. Painoasu on myös osa painotuotteen oheisviestintää. Nykyiset tekstinkäsittelyohjelmat tarjoavat paljon vaihtoehtoja. Lisäksi voidaan käyttää värejä erottamaan eri osat toisistaan ja tekstin tehosteena. Tuotteen esteettisen kokonaisuuden avulla pystytään lisäämään asiakkaan sitoutumista tuotteen käyttöön. (Jämsä & Manninen 2000, 56–57, 103.)

Oman työmme päämääränä on alusta asti ollut tehdä selkeä ja tiivis tietopaketti, jota on myös kiva katsella. Opinnäytetyömme tuloksena syntyneen kansion lukemista helpottavat väljästi kirjoitetut kappaleet sekä ranskalaisin viivoin koottu informaatio. Esteettisesti miellyttäväksi kansion tekevät värit, erilaiset fontit sekä kuvitus. Kuvitukseen pyysimme apua ystävältä, joka piirsi eläinaiheiset kuvat löytämiemme runojen pohjalta.

Kaikissa tuotteen kehittelyn eri vaiheissa tarvitaan palautetta ja arviointia. Tuotteen käyttäjiksi tulevien työntekijöiden palaute saattaa olla liian rohkaisevaa, koska he ovat tutustuneet tuotteeseen jo sen suunnitteluvaiheessa ja tuoneet omia näkökohtiaan esille. Tällöin kritiikki voi jäädä vähäiseksi. Tästä syystä palautetta on hyvä hankkia sellaisilta henkilöiltä, jotka eivät tunne kehiteltävää tuotetta ennestään. Kun tuote valmistuu, käynnistyy sen viimeistely saatujen palautteiden pohjalta. Viimeistely voi sisältää yksityiskohtien hiomista, käyttöohjeiden laadintaa tai päivittämisen suunnittelua. (Jämsä & Manninen 2000, 80–81.) Olemme antaneet päiväkotien työntekijöille mahdollisuuden tuotteeseen tutustumiseen ja palautteen antamiseen työn loppuvaiheilla. Tuotteen teossa olemme ottaneet huomioon saadut palautteet työn eri vaiheissa. Olemme kiinnittäneet huomiota myös tuotteen myöhempään päivitykseen: päivitys on helppoa kansioon laitettujen ylimääräisten muovitaskujen ansiosta.

3 LAPSEN HYVINVOINTI

Tunnettu psykologi Abraham H. Maslow (1908–1970) on luonut teorian ihmisen tarpeista, joiden perusteella voi määritellä ihmisen hyvinvoinnin. Ihmisen elämään laajimmin vaikuttavana ovat fysiologiset perustarpeet. Ihminen, jolla on puute ruoasta, turvallisuudesta, rakkaudesta ja itsekunnioituksesta, tulee todennäköisimmin tyydyttämään nälkäänsä ensin. Toiseksi tärkeimpänä Maslow pitää turvallisuuden tarpeiden tyydyttämistä. Ihmisellä on tarve kokea olonsa turvalliseksi ja vapautua peloista. Tämä tarve joutuu usein aliarvioituksi, vaikka se joissain tapauksissa voi nousta jopa fysiologisten tarpeiden tyydyttämisen ohi. Lapsilla turvallisuuden tarpeiden tyydyttäminen on yksinkertaisempaa kuin aikuisilla. Kun kaksi ensisijaista tarvetta on kunnossa, nousevat esiin rakkauden ja yhteenkuuluvuuden tarpeet. Ihminen tarvitsee ystäviä ja yleensäkin ihmissuhteita sekä yhteisöllisyyttä. Neljäntenä olevat sosiaalisen arvostuksen tarpeet on jaettu kahteen osioon. Ensimmäinen osio käsittää itsekunnioituksen tarpeen, johon sisältyy itsevarmuus, vapaus sekä itsenäisyys. Toiseen osioon kuuluu muiden antama arvostus, kuten asema yhteiskunnassa, suosio ja maine. Itsekunnioituksen menettäminen merkitsee yksilölle enemmän kuin muiden kunnioituksen menetys, joten se asetetaan korkeammalle. (Maslow 1954, 82, 84–85, 89–90.)

Maslow kutsuu neljää ensimmäistä tarvetta puutetarpeiksi, jotka ovat välttämättömiä ihmisen elämässä. Vastasyntynyt vauva on riippuvainen ensin fysiologisten perustarpeiden tyydyttämisestä. Pian vauva kaipaa turvallisuutta, huomiota ja kiintymystä, hieman myöhemmin myös arvostusta. Ihmisen kehitys etenee tarvetasojen läpi portaittain. Vaikeiden olosuhteiden aikana tai kun ihmisen selviytyminen on uhattuna, voi ihminen taantua alemmalle tasolle. Jos kehityksen aikana on ollut ongelmia, esimerkiksi turvatomuuden tunnetta, lapsena on koettu nälänhätää tai lapsi on menettänyt perheenjäsenen kuoleman tai avio-/avoeron kautta, saattaa ihminen korjata tätä tarvetta koko loppuelämänsä ajan. (Boeree 1998.)

Viides tarvetaso eroaa ensimmäisistä neljästä tarvetasosta ja Maslow käyttääkin näistä tarpeista nimitystä olemisen tarpeet. Kun olemisen tarpeisiin on sitoutunut, ne tulevat aina vain voimakkaammiksi. Ne sisältävät jatkuvaa halua tulla mahdollisimman täydell-

liseksi omaksi itseksi. Jos alempia tarpeita ei kuitenkaan tyydytetä, ihminen ei voi antaa tautua omien mahdollisuuksiensa toteuttamiseen. (Maslow 1954, 91–92.)

Suomalainen sosiologi Erik Allardt on luonut hyvinvointiteorian, jonka mukaan ihmisen hyvinvointiin vaikuttavat elintaso (having), yhteisyyssuhteet (loving) sekä itsensä toteuttamisen muodot (being). Elintaso koostuu erilaisista osatekijöistä, joita ovat muun muassa fysiologiset perustarpeet, turvallisuus ja koulutus tulojen hankkimisen välttämättömänä edellytyksenä. Elintaso koostuu siis sellaisista tekijöistä, joita kaikki ihmiset tarvitsevat. (Allardt 1976, 38–40.)

Maslown tapaan Allardt katsoo ihmisellä olevan tarpeen kuulua sosiaalisten suhteiden verkostoon. Ihanteellisessa tilanteessa ihminen on rakastettu ja saa olla huolenpidon kohteena, ja hänellä itsellään on myös mahdollisuus rakastaa ja osoittaa muita kohtaan huolenpitoa. Kun suhteet ovat molemminpuolisia ja sisältävät rakkauden ilmauksia sekä huolenpitoa, voidaan puhua yhteisyydestä. Allardt mukaan myös itsensä toteuttaminen on tärkeä osa hyvinvointia, eikä sitä voi mitata ihmisen saavutuksilla. Itsensä toteuttamiseen lasketaan kuuluvan, että yksilöä pidetään persoonana, että hän saa osakseen arvontoa ja että hänellä on mahdollisuus harrastaa sekä osallistua politiikkaan. (Allardt 1976, 43, 47.)

Allardt on perustanut hyvinvointiteoriansa moniin aiempiin teorioihin ja tutkimuksiin, joista yksi on juuri Maslown tarvehierarkia. Allardt ja Maslown teoriat ovat paljolti yhteneväisiä, joskin Allardt on arvostellut Maslown teorian hierarkisuutta. (Allardt 1976, 53.) Esimerkiksi Allardt mielestä sekä rikkailla ja yltäkyläisillä että köyhillä ja nälkäisillä on rakkauden ja itsekunnioituksen kaipuu.

4 LAPSEN KALTOINKOHTELU JA SEN SEURAUKSET

Lapsen kaltoinkohtelulla ei ole sosiaalialalla vakiintunutta määritelmää. Tässä opinnäytetyössä kaltoinkohtelu nähdään lapsen tarpeiden tyydyttämättömyytenä, niihin vastaamisen puutteena tai laiminlyöntinä. Kaltoinkohtelusta käytämme myös käsitteitä väkivalta ja pahoinpitely.

Väkivalta ei ole pelkästään lyömistä tai potkimista, jotka useimmiten tulevat helpoiten mieleen puhuttaessa väkivallasta. Lapsen kohdalla ei ole aina helppoa tietää, onko kysymyksessä satunnainen vahinko vai hoidon laiminlyönti. Yhtenä kriteerinä voidaan käyttää teon toistuvuutta. Kaikki väkivallan muodot vahingoittavat lasta, mutta voidaan väittää, että kaikkein vahingollisinta on passiivinen psyykinen väkivalta. Tällöin on vaarana, ettei lapselle pääse kehittymään myönteistä minäkäsitystä tai edes tunnetta siitä, että hänellä on oikeus olla olemassa. (Taskinen 1993, 16–18.)

Aikuisten välinen väkivalta kotona on aina ongelma myös lapselle, eikä ratkaisevaa ole se, kehen väkivalta kohdistuu. Pelkästään väkivallan vaara on uhkaava ja turvattomuutta aiheuttava kokemus lapselle. Tällöin lapsikin tarvitsee apua ja tukea. Lapsen kokemaan väkivaltaan on reagoitava nopeasti, jos lapsi kertoo suoraan tapahtuneesta tai vihjaa siitä jollekin aikuiselle. (Huhtalo, Kuhanen & Pyykkö 2003, 56. Pulkkinen 2002, 18.)

4.1 Kaltoinkohtelun muotoja

Aktiivinen fyysinen pahoinpitely voi olla esimerkiksi lyömistä, potkimista, tupakalla polttamista, hiuksista repimistä tai kuristamista. Yhtenä pahoinpitelyn muotona voidaan pitää myös lapsen pakkosyöttämistä. Passiivinen fyysinen pahoinpitely on taas hoidon laiminlyöntiä. Hoidon laiminlyöntiä on esimerkiksi se, ettei vauvan vaippaa vaihdeta tarpeeksi usein, lapsen nälissään pitäminen, jatkuvasti yksin kotiin jättäminen, pimeään komeroon sulkeminen tai pelottavaan paikkaan jättäminen. (Paavilainen & Pösö 2003, 14, 16. Taskinen 1993, 16.)

Aktiivista kemiallista väkivaltaa on esimerkiksi lapselle tarpeettomien lääkkeiden tai alkoholin antaminen. Passiivinen kemiallinen väkivalta on sitä, ettei lapselle anneta hänen tarvitsemiaan lääkkeitä tai ettei hänen tarvitsemaansa ruokavaliota noudateta. Toisinaan on vaikea huomata, onko sairaan lapsen lääkitsemättä jättäminen vanhempien piittaamattomuutta vai ajattelevatko vanhemmat todella lapsen parasta. Vanhemmat voivat haluta säästää lastaan esimerkiksi lääkkeen sivuvaikutuksilta. (Paavilainen & Pösö 2003, 16. Taskinen 2003, 20.)

Aktiivinen psyykkinen väkivalta on muun muassa sitä, että lasta jatkuvasti pelotellaan, nöyrytetään, moititaan tai pilkataan. Psyykkinen väkivalta voi olla myös sitä, että lapsen sanomisia ja tekemisiä ei hyväksytä eikä ymmärretä. Tällainen käyttäytyminen lasta kohtaan on varsin tuhoisaa. Passiivista psyykkistä väkivaltaa on taas esimerkiksi lapsen jättäminen täysin huomiotta. Lapsella tai hänen teoillaan ei ole tällöin mitään merkitystä ja hän voi olla perheelleen täysin näkymätön. (Paavilainen & Pösö 2003, 14, 16. Taskinen 2003, 21.)

Lapsen seksuaalinen väkivalta on hyvin monimuotoista ja kulttuurisidonnaista. Seksuaalista väkivaltaa ovat muun muassa ruumiillinen pahoinpitely, joka kohdistuu pääasiassa lapsen sukupuolielimiin, raiskaus ja sukupuoliyhteys tai niiden yritys. Muu lapsen ruumiillista koskemattomuutta loukkaava teko, kuten lapsen sukupuolielinten hyväily liittyy myös lapsen seksuaaliseen pahoinpitelyyn. Lisäksi seksuaalista väkivaltaa on lapsen johdattaminen lapsen ikä- ja kehitystasoa vastaamattomaan seksuaalikäyttäytymiseen tai hänen altistaminen soveltumattomille seksuaalisille ärsykkeille, kuten yhdyn-
töjen tai pornografisten julkaisuiden katsomiselle. (Paavilainen & Pösö 2003, 14–16. Taskinen 2003, 21–22.)

4.2 Kaltoinkohtelun seuraukset

Lapsi voi oireilla hyvin monella tavalla joutuessaan väkivallan todistajaksi tai kohteeksi. Tätä ei silti voi päätellä mistään yksittäisestä oireesta. Havaitut oireet ovat kuitenkin aina merkki siitä, että lapsi ei voi hyvin. Aikuisten tehtävä on reagoida näihin merkkeihin. Tutkimuksissa on osoitettu, että perheväkivalta vaikuttaa lapsen fyysiseen, emotio-

naaliseen, sosiaaliseen ja kognitiiviseen kehitykseen sekä käyttäytymiseen. Joiltakin osin vauriot ovat pitkäaikaisia ja mahdollisesti jopa pysyviä, esimerkiksi masentuneisuus sekä puutteet sosiaalisissa taidoissa. (Dufva 2001, 18–19.)

Jos lapsi kokee perusturvallisuutensa heikoksi, hänen käyttäytymisessään saatetaan havaita seuraavia piirteitä: lapsi välttelee sosiaalisia tilanteita ja fyysisiä kontakteja, hänellä on psykosomaattisia oireita ja hän käyttää puolustusmekanismeja. Lisäksi lapsi stressaantuu, hän ei luota ihmisiin ja epäilee heitä, uhmaa auktoriteettia ja pelkää aiheuttomasti. Lapsi myös kokee uudet asiat epämiellyttävinä, ei ota riskejä ja pelkää arviointia. (Aho & Heino 2000, 5–6.)

Lapset eivät aina tiedä, että heidän perheessään kokema väkivalta ei kuulu normaaliin lapsuuteen ja perhe-elämään. Siinäkin tapauksessa, että lapsi tiedostaisi tilanteen vääristyneisyyden, hänellä ei välttämättä ole keinoja ratkaista omaa tilannettaan tai puhua koetusta ulkopuolisille. Tästä syystä lasten kanssa työskentelevien pitää tuntea lapsen normaaliin kehittymiseen ja lapsen hyvinvoivaan olemukseen kuuluvat tunnusmerkit sekä väkivallasta kertovat merkit ja oireet. (Paavilainen & Pösö 2003, 75.)

4.2.1 Psykkiset, emotionaaliset ja sosiaaliset oireet

Perheväkivalta näkyy lapsen toiminnoissa, sillä leikki-ikäiset lapset oppivat mallista ja jäljittelevät mielellään aikuisia sanoin ja teoin. Lapsi voi esimerkiksi käyttää karkeaa kieltä. Usein lapsella on selittämättömiä fobianomaisia pelkotiloja. Hän voi pelätä esimerkiksi hämähäkkejä, pimeää tai kuolemaa epätavallisen paljon tai nähdä toistuvasti samaa painajaisunta. Lapsen ongelmat ilmenevät myös sosiaalisissa suhteissa. Joskus lapsi voi ärsyyntyä helposti ja käyttää väkivaltaa ristiriitatilanteiden ratkaisemiseen. Toisinaan, lapsi voi taas olla hyvin arka, pysytellä piilossa, änkyttää tai vapista ilman syytä taikka säpsähtää helposti, jos häntä puhutellaan. Käyttöksensä vuoksi lapsi voi olla kavereidensa epäsuosiossa. (Holmberg 2000, 15.)

Perheväkivallan näkyvä vaikutus käyttäytymisessä leikki-ikäisellä tai nuoremmalla on levottomuus ja esikouluikäisellä aggressiivisuus. Emotionaalisia vaikutuksia ovat leik-

ki-ikäisellä tai nuoremmalla levottomuus, pelko, surumielisyyys, huoli äidistä sekä traumaattisen kokemuksen aiheuttama hämmennys ja sekaannus. Esikouluikäisellä vaikutukset näkyvät yliaktiivisuutena, levottomuutena, vaativuutena, kitsemisenä, takertumisena ja opittujen taitojen taantumisenä. Sosiaalisessa kehityksessä esikouluikäisellä väkivallan vaikutukset näkyvät lähinnä vaikeutena olla vuorovaikutuksessa ikäistensä ja aikuisten kanssa sekä lapsen ristiriitaisena suhteena vanhempansa. (Dufva 2001, 18–19.)

Väkivallan uhriksi tai todistajaksi joutunut lapsi voi olla jatkuvasti masentunut ja sulkeutunut, ja hän voi vältellä aikuisia. Lapsi itkee usein yksinään eikä hae aikuisilta lohdutusta ja turvaa, ja hän saattaa olla myös alistunut ja suostua passiivisesti kaikkeen. Lapsi vaikuttaa pelkäävän jompaakumpaa vanhemmistaan ja välttelee kosketusta. Lapsi on usein levoton, ahdistunut ja ylikiihottunut. Hän voi karata kotoaan ilman selvää syytä tai hän voi äkillisesti taantua, esimerkiksi kastelu voi alkaa uudelleen. Lapsi voi myös yrittää vahingoittaa itseään. (Taskinen 2003, 56.)

Lapsi saattaa ilmaista kokemaansa kaltoinkohtelua tai väkivaltaa toistuvasti leikeissä, käyttäytymisessä tai tuntemuksina, kuten kokemuksen uudelleen elämisenä tai aistiharhoina. Kuitenkaan tapahtuneen toistaminen tai päämäärätön ja vimmainen tekeminen ei ole leikkiä. Traumaattinen leikki on itseänsä toistavaa, ilotonta, eikä se auta kokemuksen työstämistä. Leikissä ei ole ratkaisua, eikä se tuo helpotusta lapselle. Häiriön merkki on myös leikin puuttuminen kokonaan. (Poijula 2007, 48.) Leikin avulla lapsi jäsentää kokemuksiaan itselleen helpommin ymmärrettävään muotoon. Leikki auttaa myös tunteiden käsittelyssä sekä arvioimaan todellisia tapahtumia suhteessa sisäisiin kokemuksiinsa. (Hellstén & Pihlaja 1999, 66.) Lapsen hyvinvointiin pitäisi kiinnittää huomiota jos lapsi leikkii alati väkivaltaisista leikkeistä tai ei osaa leikkiä, vaikka jos lapsen leikki on usein mekaanista, elotonta tai samaa kaavaa toistavaa. Leikkityyli voi olla myös rajua tai satuttavaa. Lapsen piirustukset voivat olla pelottavia, ja ne voivat esittää esimerkiksi hirviöitä tai kuolleita olentoja. (Holmberg 2000, 15.)

Väkivaltaa kotonaan kohdannut lapsi saattaa tietää liikaa hänelle kuulumattomista asioista ja niihin liittyvistä termeistä. Hän ei halua viettää aikaa kotonaan tai ei halua kutsua sinne kavereitaan. Epäilykset voivat myös herätä, jos lapsi reagoi alati poikkeavasti tiettyihin materiaaleihin tai asioihin. (Holmberg 2000, 15, 18.) Esimerkiksi lapsi voi

pelätä nahkaa materiaalina, jos hän yhdistää sen mielikuvissaan nahkavyöhön ja pahoinpitelyyn.

Leikki-ikäisellä lapsella turvattomuus kiintymyssuhteessa, syyllisyys, häpeä ja mukautuvaisuus suhteessa ongelmaksiin vanhempiin heikentää lapsen kykyä olla luova ja tutkiva sekä vähentää uskallusta tehdä aloitteita. (Holmberg 2003, 27.) Usein lapset, joilla on ongelmia kiintymyssuhteessa, reagoivat toisella näistä tavoista: toiset lapset hakevat turvaa kenestä tahansa aikuisesta kun taas toiset lapset pelkäävät kaikkia uusia aikuisia, esimerkiksi päiväkotiin tulevia uusia opiskelijoita tai pikkukirkon vetäjää.

Kaltoinkohdeltu lapsi on usein päiväkotiin tullessaan nälkäisen oloinen, likaisissa vaatteissa tai hiukset pesemättöminä. Hän voi olla toistuvasti epätavallisen väsynyt, hiljainen tai kiltti. Lapsella saattaa olla vaikeuksia pystyä hyväksymään yksinkertaisiakaan sääntöjä tai rajoja. Lapsi voi käyttäytyä omituisesti, jos päihdeasiat otetaan päiväkodissa puheeksi, ja hän ehtii hyvin nopeasti kieltää perheen päihdeongelmat. Lapsi voi myös vitsailla esimerkiksi päihteisiin liittyvillä asioilla tai osoittaa muuten tietävänsä ikätasoonsa nähden liian tarkkoja yksityiskohtia aikuisten asioista. (Holmberg 2003, 32–33.)

4.2.2 Fyysiset ja psykosomaattiset oireet

Väkivaltatilanteen näkeminen tai sen kohteeksi joutuminen aiheuttaa lapselle ahdistusta. Tämä kokemus voi herättää erilaisia pelon ja syyllisyyden tunteita hänessä. Lapsi kokee avuttomuutta ja passiivisuutta. Väkivaltakokemukset saattavat näkyä myös fyysisinä oireina. Lapsi saattaa kärsiä selittämättömistä oireista, kuten sydän- ja suolistovaikeuksista. (Huhtalo, Kuhanen & Pyykkö 2003, 21.) Leikki-ikäisellä on usein myös somaattisia ongelmia, kuten vatsa- ja pääkipuja. Esimerkiksi iltapäivällä päiväkodissa pääkipua valittava lapsi voi pelätä kotiin menoa. Perheväkivalta voi saada lapsen käyttäytymään myös itseään nuoremman lapsen tavoin. (Holmberg 2000, 15.)

Psykosomaattiset oireet edellyttävät huomioimista, kun ne ovat pysyviä ja vaikeita tai äkillisesti ilmetessään erityisen rajuja. Psykosomaattisia oireita voivat olla muun muas-

sa syömishäiriöt, unihäiriöt ja tuhriminen. Seksuaalisesta pahoinpitelystä johtuvia käytösoireita voivat olla muun muassa seuraavat: lapsi on seksuaalisesti yliaktiivinen, korostavan viettelevä suhteessaan aikuisiin, hän koskettelee muiden lasten sukupuolielimiä tai masturboi pakonomaisesti ja julkisesti. (Salo & Ståhlberg 2004, 107. Taskinen 2003, 56.)

Kun lapsella havaitaan fyysisiä vammoja, joudutaan huomioimaan myös pahoinpitelyn mahdollisuus. Epäily saattaa herätä esimerkiksi jos lapselta löytyy runsaasti eri-ikäisiä mustelmia tai muita ruhjeita. Yleisimmin lapsen tapaturmaisesti aiheutuneet mustelmat ovat sääriässä, reisissä, kyynärvarsissa tai otsassa. Pahoinpitelystä seuranneet mustelmat sijaitsevat yleensä selässä, kasvoissa, niskassa, kaulalla, pakaroissa tai reisien takapinnalla. Väkisin syöttäminen voi näkyä alahuulen ja ikenen rajalla sijaitsevan lihakalvo-poimun vamma. Palovammoissa tarkkarajaiset vammakuviot voivat olla pahoinpitelyn merkki, sen sijaan epätarkkarajaiset palovammat, jotka johtuvat muun muassa suo-jautumisreaktiosta, voivat olla joko tapaturmaisia tai tahallisia. (Taskinen 2003, 38–40.)

5 PÄIVÄKOTI JA HYVINVOINTI

Päiväkodin perustehtäviä ovat laajan tulkinnan mukaan lasten hoidon, kasvatuksen ja opetuksen lisäksi vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö, eri tahojen kanssa tehtävä verkostotyö ja lastensuojelun tukitoimet (Koivunen 2009, 11). Päivähoitolain 2 a §:n mukaan päivähoiton tulee tarjota lapselle lämpimät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet sekä tukea hänen sosiaalista, fyysistä ja tunne-elämän kehitystään. Lisäksi laissa todetaan, että päivähoiton tavoitteena on tukea vanhempia kasvatustehtävässään. (Laki lasten päivähoidosta 36/1973.)

5.1 Päiväkoti hyvinvoinnin tukijana

Päiväkodin asiakkaana ovat sekä lapset että vanhemmat. Asiakassuhde on monitahoinen ja se perustuu päivittäiseen vuorovaikutukseen. Päiväkodin tehtävänä on toteuttaa suunnitelmallista hoitoa, kasvatusta ja opetusta. Tämän onnistumisen edellytyksenä on vanhempien kohtaaminen. (Viitasaari 2003, 106.) Ensisijainen kasvatusvastuu on vanhemmilla, mutta yhteiskunta tukee tätä kasvatusvastuuta muun muassa päivähoitojärjestelmän muodossa (Husa & Kinos 2001, 13). Päivähoidossa yhdistyvät lapsen oikeus varhaiskasvatukseen ja vanhempien oikeus saada lapselleen hoitopaikka (Heinämäki 2004, 9).

Päiväkodin tehtävänä on turvata lapselle säännöllinen päiväjärjestys, perushoito ja pedagoginen toiminta. Päiväkoti tarjoaa myös lapsi- ja aikuiskontakteja sekä tervettä vuorovaikutusta. (Onnismaa 1999, 30.) Sosiaalitoimessa päivähoito ymmärretään lasten ja perheiden palveluna, jossa päivähoiton ja muun sosiaalihuollon yhteistyön vahvuutena on kokonaisvaltainen näkemys lapsesta. Päivähoidolla on mahdollisuus tukea perheitä kriisitilanteissa. (Huhtanen 2004, 68.)

Päivähoidolla nähdään olevan myös lastensuojelullisia intressejä, koska se kohdistuu yhä laajempaan osaan lapsiväestöstä (Husa & Kinos 2001, 15). Päivähoito kuuluu lastensuojelun ennaltaehkäisevään toimintaan ja avohuollon palveluihin. Se on nähtävä

pitkäjänteisenä työnä, jolla edistetään lasten ja perheiden hyvinvointia sekä pyritään ehkäisemään ennalta lastensuojelun tarvetta. Päivähoidon ammattihenkilöillä tulee olla herkkyyttä havaita perheiden ongelmat ja ymmärtää lapsen hyvän kasvuympäristön merkitys kotona ja päivähoidossa. (Huhtanen 2004, 20. Strid 2004, 240.)

Koska päiväkodin yksi pyrkimys ja tavoite on tehdä ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä, voidaan lapselle tarjota esimerkiksi kunnallinen päivähoitopaikka lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteenä. Tällöin tavoitteena on sekä tukea vanhempia kasvatus-tehtävässään että tarjota lapselle turvallinen ja kehitystä edistävä virikkeellinen toimintaympäristö. (Husa & Kinos 2001, 18.) Viranomaisten, jotka toimivat lasten ja perheiden kanssa, on tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään ja pyrittävä tarjoamaan perheelle heidän tarvitsemaansa apua riittävän varhain sekä ohjattava lapsi ja perhe tarpeen vaatiessa lastensuojelun piiriin (Lastensuojelulaki 417/2007, 2 §).

Päiväkodilla on tärkeä rooli puolustettaessa lapsen oikeutta mahdollisimman hyvään lapsuuteen (Onnismaa 1999, 49), sillä päiväkodin työntekijät voivat olla ainoat perheen ulkopuoliset aikuiset lapsen elämässä. Tästä syystä työntekijöillä on suuri vastuu lapsen hädän huomaamisessa. Päiväkoti auttaa perheitä parhaiten keskittymällä omaan perustehtäväänsä, siihen mitä se osaa parhaiten (Koivunen 2009, 16).

5.2 Kaltoinkohtelun havaitseminen

Varhainen puuttuminen ymmärretään lapsen asioihin tarttumisena silloin, kun aikuisessa herää huoli lapsesta. Huolen aiheita on hyvin monenlaisia. Aiheet voivat liittyä lapsen hyvinvointiin, kehitykseen, elämäntilanteeseen ja olosuhteisiin. Varhaisella puuttumisella pyritään ehkäisemään ennalta riskejä, jotka voivat vaarantaa lapsen hyvinvoinnin. Sillä pystytään myös vastaamaan lapsen erityisen tuen tarpeeseen. (Huhtanen 2004, 188, 190.)

Päiväkodin työntekijä kantaa usein huolta siitä, mikä ovat hänen toimintamahdollisuutensa silloin, kun hänellä herää huoli lapsesta. Häntä voi mietityttää, miten hän selviytyy työntekijänä, riittävätkö hänen voimavaransa ja osaamisensa, vai tarvitaanko tilanteessa

lisää tukea. (Eriksson & Arnkil 2005, 25.) Epäusko ja vähättelemisen tarve on merkittävien lapsen kaltoinkohtelun tunnistamisen este myös päiväkodissa. Ajatus siitä, että äiti ja isä eivät rakastakaan lastaan, vaan päinvastoin vahingoittavat häntä, tuntuu äärettömän vastenmieliseltä. Vastareaktiona syntyy voimakas tarve kieltää tai vähätellä lapsen kokemuksia. (Sinkkonen 2001, 146–147.)

Lapsella saatetaan havaita useitakin oireita ja käytösmalleja, jotka herättävät työntekijän huolen. Kuitenkaan nämä oireet eivät ole mitenkään ainutlaatuisia, ja niiden esiintymisestä ei voi päätellä pahoinpitelyn tapahtuneen – tai niiden puuttumisesta sitä, että pahoinpitelyä ei olisi tapahtunut. (Salo & Ståhlberg 2004, 107.) Monien lasten käyttäytymisvaikeudet ovat haaste sekä päiväkotihenkilökunnalle että vanhemmille. Ongelmien taustalla on mahdollisesti useita erilaisia syitä, jotka johtuvat lapsesta itsestään tai hänen ympäristöstään. Lähiympäristöstä johtuvia syitä ovat esimerkiksi perheen kriisit, avio- tai avoero, vanhempien jaksaminen, perheväkivalta ja päihteiden käyttö. (Huhtanen 2004, 197–198.)

Usein huoli lapsesta syntyy lapsen ulkoisen olemuksen perusteella; lapsi on jo alun perin päiväkotiin tullessaan hoitamattoman näköinen tai lapsen olemus muuttuu päiväkotiajan kuluessa (Onnismaa 1999, 18). Parhaimmillaan päiväkodissa saadaan tehdä yhteistyötä yhden perheen kanssa useita vuosia, ja mahdollisesti kasvattaa useampikin saman perheen lapsi päiväkoti-ikäisestä koululaiseksi. Tällöin työntekijöillä lienee helppompaa huomata muutokset perheenjäsenten olemuksessa tai käyttäytymisessä. Esimerkiksi se, että aina ennen puhelias ja avoin äiti ei yhtäkkiä kerrokaan perheen kuulumisia ja on sulkeutunut eikä päiväkodissa olla tietoisia syistä, saattaa pitempään jatkuessaan herättää huolta perheen tilanteesta.

Myös yleisvaikutelma koko perheestä, sen ulkoisesta olemuksesta ja keskinäisestä vuorovaikutuksesta vaikuttaa työntekijän havaintoihin (Onnismaa 1999, 18). Lapsen vanhemmat voivat käyttäytyä oudosti, he saattavat vältellä kontakteja päiväkodin henkilökunnan kanssa tai jättää tulematta yhteisiin tilaisuuksiin. Vanhemmat eivät näytä lukevan päiväkodin antamia tiedotteita eivätkä vaikuta olevan perillä päiväkodin tulevista tapahtumista. (Holmberg 2003, 32–33.) Päiväkotihenkilökunta voi havaita ”hengen haiskahtamista” tuomis- tai hakutilanteessa. Usein toistuessaan tätä voidaan pitää merkkinä lisääntyneestä alkoholinkäytöstä. (Onnismaa 1999, 18.) Jos vanhempi on ottanut

edellisenä iltana saunaoluen tai kaksikin, ei sitä enää seuraavana aamuna voi haistaa hänen hengityksestään. Joskus vanhemmalla on voinut olla esimerkiksi työpaikan pikujoulut, jolloin alkoholia on voitu ottaa enemmänkin. Kuitenkin jos näitä aamuksia hengenahaskahduksia alkaa olla viikoittain, on jo syytä ottaa asia puheeksi.

Päivähoidon työntekijöiden kokemukset osoittavat, että hyvässä ja toimivassa yhteistyötilanteessa lapsen vanhemmat kertovat kotona sattuneista tapahtumista, jotka saattavat vaikuttaa lapsen käyttäytymiseen. Tämä edesauttaa kodin ulkopuolista kasvattajaa ymmärtämään lasta. Sen sijaan kotona tapahtuvat väkivaltaiset tilanteet jäävät yleensä perheen sisäisiksi salaisuuksiksi. (Viitasaari 2003, 108. Onnismaa 1999, 23.) Joskus työntekijä huomaa lapsen pahan olon, muttei ole saanut lapsesta ja perheestä mitään sellaista tietoa, joka selittäisi tämän, eikä päiväkodistakaan ei löydy mitään syytä sille. Tällöin on parempi kysyä asiasta suoraan vanhemmilta kuin kaunistella ja pohtia asiaa, johon saattaakin löytyä selitys (Koivunen 2009, 174). Esimerkiksi kun äiti tuo aamulla lapsen hoitoon, hän voi kertoa heillä olleen vieraita edellisiltana. Tällöin lapsen väsymys voi selittyä sillä, että hän ei ole malttanut mennä nukkumaan ajoissa. Jos perheen lapsi on kuitenkin väsynyt toistuvasti, eikä syytä tähän tiedetä, olisi työntekijöiden hyvä ottaa asia puheeksi vanhempien kanssa syyn selvittämiseksi.

Pienikin lapsi voi kertoa kaltoinkohtelusta ymmärtämättä itse tapahtunutta. Lapsi saattaa kertoilla omia tarinoitaan, jotka ovat oudon väkivaltaisia. Lasta on kuunneltava ja hänen kertomaansa on suhtauduttava vakavasti, mutta aikuisen on varottava tulkitsemasta lapsen puhetta väärin oman huolensa vuoksi. (Holmberg 2000, 18. Salo & Ståhlberg 2004, 107.) Aikuinen ei saa pakottaa tai painostaa lasta puhumaan. Hyvin usein lapset tietävät, mitä salaisuuden paljastaminen merkitsee ja mitä siitä seuraa. Kun lapsi kertoo väkivallasta, häntä tulee uskoa ja kannustaa puhumaan. On hyvä myös kehua hänen rohkeuttaan. Lapselle tulee olla ystävällinen ja myötätuntoinen. Aikuisen tulee ilmaista valmiutensa kuulla lisää tapahtumista ja tehdä lapselle kysymyksiä tapahtuneesta ja siitä, miltä hänestä on tuntunut. Näin hän osoittaa lapselle oman rohkeutensa kuulla lapsen kokemuksista. Lapselle on hyvä tehdä tiettäväksi, että puhuminen ei satuta, vaan se helpottaa. (Huhtalo, Kuhanen & Pyykkö 2003, 56.)

Työntekijän ei tule asettaa lapsen vanhempia kyseenalaiseksi lapsen silmissä, sillä he ovat kuitenkin lapsen ainoat vanhemmat. Lapselle voi toki ilmaista sen, että kaikki ai-

kuiset voivat toimia joskus väärin. Työntekijän tulee puhua aina totta, koska lapsi saa kodissaan kuvan väkivallan harhaisesta maailmasta. Lapselle ei saa luvata vaitiota, koska työntekijä ei voi jättää viemättä asiaa eteenpäin. Lapset kertovat vaikeita asioita sellaiselle ihmiselle, joka osoittaa pystyvänsä kantamaan osan heidän taakastaan. (Huhtalo, Kuhanen & Pyykkö 2003, 56.)

Lapsen ongelmien havaitseminen herättää työntekijässä huolta ja ajatuksia siitä, ovatko tehdyt havainnot oikeita. Tilanne saattaa hämmentää työyhteisöä tai jopa herättää suuttumusta siitä, ettei lapsen asiaan ole aikaisemmin puututtu. (Huhtanen 2004, 63.) On tärkeää, että työntekijät puhuvat toisilleen omista havainnoistaan. Asiaan on helpompi puuttua ajoissa, kun taustalla on monen työntekijän huoli.

5.3 Lapsen havainnointi ja havaintojen kirjaaminen

Päiväkodin työntekijät kokevat lastensuojeluun liittyvät kysymykset vaikeiksi. Havaintojen tekeminen ei ole aina helppoa eikä päiväkodin henkilöstö halua alkaa vanhempien käyttäjiksi. (Huhtanen 2004, 69.) Päiväkodissa havainnoinnin esteiksi voivat muodostua havainnointituloksiin vaikuttavat työntekijän asenteet ja mielikuvat lapsesta sekä perheestä. Ajan ja organisoinnin puute sekä tiimin jäsenten erilaiset mielipiteet lapsesta ja havainnoinnin tarpeellisuudesta voivat myös muodostua havainnoinnin esteeksi. Voi olla, että työntekijä ei ole tottunut havainnoimaan lasta, jolloin hän voi kokea sen vaikeaksi. (Koivunen 2009, 28.)

Päiväkodin työntekijä tekee lapsesta havaintoja päivittäin erilaisissa tilanteissa samalla, kun hän on mukana lasten toiminnassa. Tarkkojen yksityiskohtaisten havaintojen saamiseksi työntekijän tulisi käyttää havainnointiaika pelkästään havainnointiin. Mikäli työntekijä ohjaa samalla toimintaa, häneltä voi jäädä arvokasta tietoa lapsesta huomaamatta. Havainnointitaitoa voi harjoitella. Kokenut työntekijä kykenee huomaamaan lapsen toiminnassa ja käyttäytymisessä pieniäkin muutoksia. (Koivunen 2009, 25.)

Lapsille luonnollisia välineitä asioiden käsittelyyn ovat muun muassa piirtäminen ja lelut. Näitä välineitä työntekijä voi käyttää apunaan tilanteen käsittelyssä. (Huhtalo,

Kuhanen & Pyykkö 2003, 57.) Niin sanotut vapaat leikki-tilanteet ovat parhaita havainnointitilanteita lapsen leikkitaitojen ja sosiaalisten suhteiden huomaamiseen. Työntekijän tulisi jättää huomiotta omat ennakoasenteensa lapsesta, koska ne vaikuttavat helposti havainnointiin. (Koivunen 2009, 25.)

Työntekijän on hyvä kirjata muistiin lapsesta tekemiään havaintoja. Lapsen perässä ei kuitenkaan tarvitse kulkea pakonomaisesti muistikirjan kanssa. Muistiinpanoja tehtäessä on syytä välttää suurpiirteisiä merkintöjä, kuten ”Maija istui tekemättä mitään koko aamun”. Vaikka tämä tieto pitäisikin paikkansa, ei se anna riittävästi informaatiota jatkon kannalta. Muistiinpanot tulisikin tehdä seuraavasti: ”Maija istui kotileikkihuoneen nurkassa katsomassa kun muut leikkivät nukeilla.” Edellä mainitussa tyyliässä näkyy tilanne, missä havainto on tehty. (Huhtanen 2004, 63.)

Epäily kaltoinkohtelusta voi herätä lapsen käytöksestä ja oireista tai lapsen kertoessa siitä itse. Lapset eivät kuitenkaan kerro kaltoinkohtelun kokemuksistaan kovin helposti. Lapsen kertomiin asioihin tulee suhtautua vakavasti, mutta on kuitenkin huomioitava tietojen luotettavuus. Lapsen auttamisen kannalta on olennaista, että se henkilö, jolle hän asiasta kertoo, pysyy rauhallisena ja suhtautuu asiallisesti lapsen kertomaan. Lasta ei ole syytä ahdistaa kysymystulvalla eikä pakottaa tunnustuksiin, koska tällöin hän helposti sulkeutuu. On tärkeää kirjoittaa heti muistiin sanatarkasti, mitä lapselta on kysytty ja mitä hän on kertonut. Kun lapsi on kertonut asiasta, tulee asiasta tehdä lastensuojeluilmoitus. Kaikkien kaltoinkohdeltujen lasten käytös ei kuitenkaan muutu, vaan he saattavat yrittää pysyä huomaamattomina. Lapset voivat toisaalta oirehtia ilman, että taustalla olisi kaltoinkohtelua. Oireita havaittaessa lasta voidaan tarkkailla viikon tai parin ajan, ja asiasta on hyvä keskustella myös työtovereiden kanssa. Päiväkodilla on merkittävä rooli lapsen kaltoinkohtelun havaitsemisessa. (Taskinen 2003, 50–51.)

5.4 Huolen puheeksi ottaminen vanhempien kanssa

Huolen puheeksi ottamisen menetelmää voidaan käyttää silloin, kun lapseen liittyvä huoli halutaan ottaa esille hänen vanhempiensa kanssa. Menetelmää käyttäen hankala asia voidaan ottaa puheeksi kunnioittavasti ja samalla vanhemmille tukea tarjoten. Jos-

kus ensireaktiot voivat olla yllättyneitä ja torjuviakin, mutta menetelmän avulla on mahdollista rakentaa työntekijän ja vanhemman suhde arvailujen sijaan avoimuuteen perustuvaksi. Huolen puheeksi ottamisen tarkoituksena on saada aikaan liittouma lasta koskevan huolen poistamiseksi. Puheeksi ottamisen tueksi on kehitetty lomakkeita, joissa asiaa lähestytään ennakkoiden. Lomakkeet sisältävät tietyt kysymykset, joiden avulla työntekijä pystyy valmistautumaan keskusteluun sekä arvioimaan sitä jälkikäteen. (Eriksson & Arnkil 2005, 12.)

Huolen puheeksi ottamisessa on asioita, joihin tulee kiinnittää huomiota. Tärkeää on, että palautetta annetaan vanhemmille jatkuvasti päivittäisissä kohtaamisissa. Tämä luo paremmat edellytykset myös huolen esille tuomiseen. Ennen huolen kertomista vanhemmille siitä olisi hyvä puhua ryhmän muiden työntekijöiden ja johtajan kanssa. Asiat on kerrottava vanhemmille suoraan ja rehellisesti, mutta loukkaamatta. Työntekijän on oltava herkkä, eli hänen on otettava huomioon vanhemman vastaanottokyky, väsymys tai muut vastaavat seikat. Keskustelulle on pyrittävä järjestämään rauhalliset puitteet ja aikaa. Tilanteessa ei saisi olla ylimääräisiä kuulijoita eikä häiriöitä. Toisaalta vanhempia ei saisi säikäyttää liian monimutkaisilla erikoisjärjestelyillä. (Onnismaa 1999, 24.)

Päiväkodissa voi olla lapsia, joista työntekijät ovat syystä tai toisesta huolissaan. Työntekijöiden huolestuessa lapsesta asia täytyy ottaa puheeksi vanhempien kanssa. Asiasta puhuttaessa kannattaa keskittyä konkreettisiin havaintoihin ja kertoa, kuinka lapsi toimii eri tilanteissa sen sijaan, että keskittyisi lapsen ominaisuuksiin. Tällöin vanhemmille puhutaan ainoastaan huolestuttavista oireista, ei kaltoinkohtelun epäilystä. Näin vanhempien on helpompi muodostaa käsitys asiasta. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 74. Taskinen 2003, 52.)

Päiväkodin työntekijöiden ja lapsen vanhempien välillä on kasvatuksellinen kumppanuus. Kasvatuskumppanuudessa he tukevat toisiaan lapsen kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen liittyvissä asioissa. Lapsen hyvinvointi turvataan tiiviin vuorovaikutuksen ansiosta, jossa tieto ja asiantuntemus pääsevät kehittymään. Vuorovaikutuksen toimivuus näkyy erityisesti vaikeiden asioiden esille tuomisessa eli huolen puheeksi ottamisessa. (Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista 2002, 13–18.)

Siitä huolimatta, että työntekijällä onkin omasta mielestään hyvä suhde vanhempaan, on mahdollista, että vanhempi kokee työntekijän joissain asioissa uhkaavana (Eriksson & Arnkil 2005, 14). Yleisesti ottaen päiväkodin työntekijät kokevat huolen puheeksi ottamisen vanhempien kanssa kaikkein vaikeimmaksi tilanteissa, joissa epäillään lastensuojelutarvetta. Huoli on helpompi ottaa puheeksi, kun se liittyy lapsen kehitykseen. Kehitykseen liittyvissä huolissa vanhemmat kokevat päiväkodin helpommin auttajana kuin uhkana, vaikka näihinkin asioihin vanhemmat voivat reagoida torjuen. (Onnismaa 1999, 24.)

5.5 Lapsen luovuttaminen päiväkodista

Joskus päiväkodissa ollaan tilanteessa, jossa lasta ei tulla hakemaan hoidosta sovittuna aikana eivätkä vanhemmat ole ilmoittaneet myöhästymisestä. Tällöin työvuorossa olevan työntekijän tulee yrittää ensin tavoittaa vanhempia puhelimitse ja selvittää tilanne. Jos vanhempiin ei saada yhteyttä, katsotaan lapsen tiedoista mahdollinen varahakija. Jos yhteenkään mahdolliseen hakijaan ei saa yhteyttä, ilmoitetaan asiasta päiväkodin johtajalle. Työntekijä odottaa vanhempia lapsen kanssa päiväkodilla kohtuullisen ajan. (Jarva 2010.)

Päiväkotien johtaja Juhani Jarva kertoo, että Myllyojan ja Talvikankaan päiväkodeissa työntekijöitä on ohjeistettu odottamaan vanhempia vähintään puolitoista tuntia. Mikäli lasta ei tulla hakemaan, eikä vanhempia tavoiteta, viedään lapsi taksilla lastenkotiin. Oulussa tämä paikka on Onnelan lastenkoti. Missään nimessä työntekijä ei saa käyttää omaa autoaan, sillä se voidaan tulkita esimerkiksi lapsen kaappaukseksi. Näitä tilanteita varten päiväkodilla on taksikortti. Ennen kuin työntekijä lähtee päiväkodilta lapsen kanssa, tulee lapsen osaston ulko-oveen jättää mahdollisesti myöhässä tulevalle vanhemmalle tiedoksi lappu, jossa lapsen olinpaikka selviää. (Jarva 2010.) Ennen lapsen viemistä Onnelan lastenkotiin on hyvä soittaa sinne etukäteen. Näin he pystyvät varautumaan lapsen tuloon ennalta.

Lasta ei saa luovuttaa henkilölle, jolla ei ole oikeutta hakea lasta, vaan hakemiseen on oikeus huoltajalla tai lapsen tietoihin kirjatulla henkilöllä. Päiväkodin työntekijöiden

velvollisuus on arvioida lasta hakemaan tulleen henkilön kyky ottaa vastuu lapsesta, tämän hoidosta ja turvallisuudesta. Lasta ei saa luovuttaa päihtyneelle tai sellaiselle hakijalle, jonka käyttäytyminen antaa aiheen epäillä hänen kykyään vastata lapsesta. Harkintaa vaatii muun muassa hakijan ikä, psyykkinen tai fyysinen tila. Jos lasta ei voida luovuttaa hakijalle, selvitetään, voiko toinen huoltaja tai varahakija hakea lapsen. Nämä tilanteet ovat aina vaikeita päiväkodin työntekijöille. Esimerkiksi humalan määrittelylle ei ole mitään tiettyä lapsen luovuttamista estävää rajaa, vaan työntekijän on tehtävä päätös silmämääräisesti. Pelkkä alkoholin hajun tunnistaminen ei riitä syyksi evätä lapsen hakemista, jos hakijan käytös ei muuten ole humalaista. (Jarva 2010. Saarsalmi 2008, 31–32.)

Myllyojan ja Talvikankaan päiväkotien työntekijät ovat ohjeistettu toimimaan siten, että heidän kokiessa huoltajan olevan kykenemätön siirtymään lapsen kanssa turvallisesti kotiin ja siellä lapsesta huolehtimaan on asiaan syytä puuttua. Jos huoltaja saapuu selkeästi päihtyneenä lasta hakemaan ja työntekijä tekee arvion, ettei hakija kykene lapsesta huolehtimaan, on ensin yritettävä rauhallisesti selvittää huoltajalle, että lasta ei voida luovuttaa hänen mukaansa. Tämän jälkeen lapsi viedään taksilla Onnelan lastenkotiin. Tämä tieto annetaan huoltajalle, jotta hän voi mahdollisimman nopeasti hakea lapsen sieltä kotiin selvittyään. Asian tiimoilta täytyy myös ottaa välittömästi yhteys alueen sosiaalityöntekijään ja tehdä lastensuojeluilmoitus. Tämäkin asia kerrotaan huoltajalle. (Jarva 2010.)

Edellä kuvatuissa tilanteissa on mahdollisuuksien mukaan pyrittävä saamaan työkaveri tueksi jo aivan tilanteen alusta alkaen. Tällöin huoltajan kunnan arvioimiseen saadaan myös toinen mielipide. Jos huoltaja ottaa väkisin lapsen mukaansa, ei sitä pidä yrittää estää fyysisesti, vaan asiasta on tehtävä välittömästi lastensuojeluilmoitus. Mikäli huoltaja käyttäytyy uhkaavasti tai toimii lain vastaisesti esimerkiksi ajamalla autoa alkoholin vaikutuksen alaisena, soitetaan paikalle poliisi. Myös näistä tilanteista ilmoitetaan mahdollisimman pian päiväkodin johtajalle. (Jarva 2010.)

6 LASTENSUOJELUILMOITUS

Vuoden 2008 alussa Suomessa astui voimaan uusi lastensuojelulaki, jossa kunnille asetettiin uusia toimintavelvoitteita ja -menettelyitä lastensuojeluun liittyvien toimenpiteiden parantamiseksi. Uudessa lastensuojelulaissa on madallettu kynnystä lastensuojeluilmoituksen tekemiseen. (Humppi 2008, 20.) Myös päivähoidossa näkyy lastensuojelun tarpeen lisääntyminen ja sitä myötä lastensuojeluilmoitusten määrä on kasvanut.

Lastensuojelulain 25 §:ssä todetaan, että

Sosiaali- ja terveydenhuollon ... palveluksessa olevat henkilöt ja terveydenhuollon ammattihenkilöt ovat velvollisia viipymättä ilmoittamaan salassapitosäännösten estämättä kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he tehtävässään ovat saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä. (Lastensuojelulaki 417/2007, 25 §.)

Päiväkodin tehtävänä on vastata lastensuojeluilmoituksen tekemisestä, kun lapsen hoitoa ja kasvatusta vakavasti laiminlyödään tai kun lapseen kohdistuu fyysistä tai psyykkistä väkivaltaa. Ilmoitus tulee tehdä myös, jos vanhemmat käyttävät runsaasti päihteitä tai heillä on vakavia mielenterveysongelmia. (Huhtanen 2004, 69.)

Huomattaessa ilmeisen lastensuojelutarpeen aiheutuvan kasvatuksellisista häiriötiloista, vanhemmat kokevat jo pelkän ilmoituksen eräänlaiseksi epäluottamukseksi heidän kasvatustaitojaan kohtaan (Mahkonen 2003, 75). Lastensuojeluilmoitus on hyvä tehdä yhteistyössä vanhempien kanssa. Kun ilmoitus tehdään vanhempien tietäen tai heidän läsnä ollessaan, heille ei jää tunnetta, että ilmoitus on tehty salaa. Tämän jälkeen lastensuojeluviranomaisten on helpompi ryhtyä auttamaan perhettä. (Söderholm 2004, 70.)

6.1 Lastensuojeluilmoituksen tekeminen

Lastensuojeluilmoitus tehdään silloin, kun työntekijä itse arvioi lastensuojelun tarpeen selvittämiseksi olevan tarvetta. Päiväkodin työntekijä voi havaita tai saada tietää hyvin erilaisia seikkoja, jotka voivat liittyä esimerkiksi lapsen hoidon ja huolenpidon tarpeeseen tai kehitystä vaarantaviin olosuhteisiin. Salassapitosäännökset eivät estä lastensuo-

jeluilmoituksen tekemistä. Jos työntekijä on epävarma siitä, tulisiko lastensuojeluilmoitusta tehdä, hän voi kysyä neuvoa kunnan lastensuojeluviranomaiselta ilmaisematta lapsen henkilöllisyyttä. (Lastensuojelun käsikirja 2009.)

Kynnys lastensuojeluilmoituksen tekemiseen ei saa olla liian korkea. On erittäin tärkeää, että ilmoitus tehdään heti, kun sille huomataan olevan tarvetta. On sosiaalihuollon ammattilaisten tehtävä arvioida, johtaako ilmoitus kiireellisiin toimenpiteisiin. Lain mukaan ilmoitusvelvollisilla ei ole harkintavaltaa, jonka perusteella he olisivat oikeutettuja siirtämään lastensuojeluilmoitusta sen takia, että he itse arvioivat, ettei ilmoitus johda välittömiin lastensuojelutoimenpiteisiin. Lastensuojeluilmoitusta ei voi myöskään jättää tekemättä tai viivästyttää sen takia, että arvioi jonkun muun tahon tehneen jo asiasta ilmoituksen. Toisen tahon ilmoitusvelvollisuus ei koskaan poista omaa ilmoitusvelvollisuutta. Sosiaalitoimen on vain helpompi muodostaa asiasta kokonaiskuva, kun se on saanut tietoja useamman tahon kautta. (Lastensuojelun käsikirja 2009.)

Lastensuojeluilmoituksen tekoa on joskus lykätty sen takia, että on pelätty sen olevan turha tai että se johtaa lapsen huostaanottoon. Ilmoitus johtaa vain perheen tilanteen tutkimiseen, jonka jälkeen mahdolliset tukitoimet käynnistetään. Huostaanottoa edeltävät yleensä pitkään jatkuneet avohuollon tukitoimet. Nämä tukitoimet toimivat paremmin, kun ne aloitetaan mahdollisimman aikaisin. Vain harvoin lapsi otetaan kiireellisesti huostaan. Yleisesti sosiaalityöntekijät ovat sitä mieltä, että ilmoituksia ei tehdä tarpeeksi usein ja ajoissa. (Eriksson & Arnkil 2005, 33–34.) Myöskään se, että päiväkodissa tiedetään varmuudella, että kyseinen lapsi tai perhe on jo lastensuojelun asiakkaana, ei poista ilmoitusvelvollisuutta. Tällöin ilmoitus ei käynnistä uuden lastensuojelutarpeen arvion tekemistä, vaan se voi johtaa asiakkaan tilanteen ja hänelle tarjottujen toimenpiteiden uudelleen arviointiin. (Eriksson & Arnkil 2005, 34. Lastensuojelun käsikirja 2009.) Kuitenkaan niitä tietoja, jotka ovat jo käyneet ilmi yhteisessä verkostopalaverissa lastensuojelun työntekijän kanssa, ei tarvitse erikseen ilmoittaa lastensuojeluun (Lastensuojelun käsikirja 2009).

Lastensuojeluilmoitus tehdään kunnan sosiaalitoimistoon. Ilmoituksen voi tehdä puhelimitse, kirjallisesti tai käymällä sosiaalitoimistossa henkilökohtaisesti, mutta tietojen arkaluonteisuuden vuoksi sitä ei pidä tehdä sähköpostitse. Ilmoituksen tekemisen avuksi on olemassa valmiita lomakkeita, mutta niiden käyttö ei ole pakollista. Lomaketta voi

käyttää, jos se helpottaa ilmoituksen tekemistä. Tällä tavoin voi myös varmistaa, että ilmoitus kirjataan sanatarkasti oikein. Ilmoituksen teon yhteydessä ilmoittaja antaa yhteystietonsa, jotta tietoja voidaan tarpeen mukaan täydentää myöhemmin. (Lastensuojelun käsikirja 2009.)

Perheellä ja lapsella on pääsääntöisesti oikeus tietää lastensuojeluilmoituksen tekijä. Jos ilmoittaja on viranomainen, kerrotaan se kysyttäessä perheelle. Ilmoitusvelvollinen henkilö ei voi tehdä ilmoitusta ilmoittamatta nimeään. Joissain yksittäistapauksissa voidaan kuitenkin joutua arvioimaan, annetaanko lapselle tai perheelle tietoa ilmoittajasta. On tilanteita, joissa henkilöllisyyden paljastaminen on lapsen edun tai ilmoittajan turvallisuuden kannalta haitallista. Tällöin ilmoituksen tekijän henkilöllisyys suojataan julkisuuslain 11 §:n 2 momentin nojalla. (Lastensuojelun käsikirja 2009.)

Lastensuojeluilmoituksen tekee se henkilö, joka on saanut tietää mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta. Sitä ei saa viivästyttää siirtämällä ilmoituksen tekemistä esimerkiksi esimiehelle. (Lastensuojelun käsikirja 2009.) Kuitenkin ilmoituksen tekemisestä olisi hyvä keskustella lähimmän esimiehen tai ryhmän muiden työntekijöiden kanssa. Tällöin vastuu jatkotoimista ei jää yksin havaintojen tekijälle. Tämän jälkeen päiväkodista tulisi olla yhteydessä lastensuojelun sosiaalityöntekijään, jolle kuuluu kokonaisvastuu ja jatkotoimenpiteiden arviointi. Työntekijän on tärkeää rauhoittua itse, jolloin hän luo pohjan luottamukselliselle jatkotyöskentelylle. Yleisesti ottaen tilanteen seuraaminen ja tietojen kerääminen on tärkeää. Työntekijän tulee luottaa omiin havaintoihinsa ja kirjata ne ylös. (Etelävuori 2001, E19–E20.)

6.2 Lastensuojelutarpeen selvitysprosessin eteneminen

Lastensuojelun sosiaalityöntekijän on ratkaistava seitsemän arkipäivän kuluessa, onko lastensuojelutarpeen selvittämiseksi tarvetta. Ilmoituksen vastaanottamispäivää ei lasketa mukaan määräaikaan. (Lastensuojelun käsikirja 2009.) Tänä aikana sosiaalityöntekijä ottaa yhteyttä lapsen vanhempiin (Tuiran lastensuojeluaseman sosiaalityöntekijä 2009). Lastensuojelulain 27 §:n mukaan lastensuojelun tarpeen selvityksen on valmistuttava kolmen kuukauden kuluessa lastensuojeluilmoituksen tekemisestä.

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on tehtävä selvitys lapsen tilanteesta. Selvityksessä arvioidaan lapsen kasvuolosuhteita, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta tällöin vastaavien henkilöiden mahdollisuuksia huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta sekä lastensuojelutoimenpiteiden tarvetta. Selvitys tehdään kyseessä olevan tapauksen olosuhteiden edellyttämässä laajuudessa. Selvityksen tekemiseksi sosiaalityöntekijä voi tarvittaessa olla yhteydessä lapselle läheisiin henkilöihin sekä eri yhteistyötahoihin ja asiantuntijoihin siten kuin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 16 ja 17 §:ssä säädetään.

Selvitys on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä. Sen on valmistuttava viimeistään kolmen kuukauden kuluessa lastensuojeluasian vireille tulosta... (Lastensuojelulaki 417/2007, 27§.)

Sosiaalihuolto pyrkii tekemään yhteistyötä vanhempien ja päiväkodin kanssa tietojen saannin ja antamisen suhteen esimerkiksi verkostopalaverissa. Kuitenkin sosiaalityöntekijää sitoo salassapitovelvollisuus, eikä hän voi kertoa päiväkodille lastensuojelun selvitysprosessin etenemisestä ilman vanhempien lupaa. (Tuiran lastensuojeluaseman sosiaalityöntekijä 2009.)

7 PÄIVÄKODIN JA LASTENSUOJELUN VÄLINEN YHTEISTYÖ

Päiväkodissa saatetaan epäröidä lastensuojeluilmoituksen tekemistä, erityisesti jos lastensuojelun kanssa ei ole toimivaa yhteistyökäytäntöä (Eriksson & Arnkil 2005, 33). Yhteistyökäytännön muodostaminen on tärkeää siksikin, että lastensuojelulaki velvoittaa lastensuojelun tukemaan lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä järjestämällä tarvittavia palveluja ja tukitoimia (Lastensuojelulaki 417/2007, 2 §). Lapsen hädän ilmitulon jälkeen yhteistyö eri tahojen välillä on välttämätöntä (Etelävuori 2001, E19).

Asian kokonaisvaltaisen selvittelyn kannalta jokaisen työntekijän ammatillisella toiminnalla on oleellinen merkitys heti ensimmäisistä havainnoista alkaen. Lastensuojeluviranomaiset tekevät lastensuojelun velvoittaman selvittelyn, joten lapsen etu on, että heihin otetaan yhteys heti epäiltäessä lapsen tarvitsevan apua. (Etelävuori 2001, E19.)

Lastensuojelun avotukitoimena päiväkotiin ohjatusta lapsesta on yleensä virkamiespäätös tai sosiaalityöntekijän ohjaus. Tähän liittyy suunnitelmallinen yhteistyö, jolloin perheen tilannetta seurataan lastensuojelun kanssa. Toisinaan lapsi voidaan kuitenkin ohjata päiväkotiin ilman avotukitoimen luonnetta, kun yleisesti ollaan huolissaan perheen voimavaroista. Tämä ohjaus voi tulla perheen eri asiakkuuksien kautta. Ohjaus ei aina tapahdu selkeästi lapsen tuen tarpeen perusteella, vaan päivähoitoa voidaan suositella vanhemmille esimerkiksi lapsen kaveriseurun tai vanhemman levon tarpeen perusteella. Tällaisessa tapauksessa ei perheen tuen tarve tule päiväkodin tietoon ennalta, vaan mahdollisesti vasta ajan mittaan. Tämä menettely saattaa viivästyttää perheen tuen tarpeen tunnistamista päiväkodissa. Päiväkodissa on koettu erittäin tärkeänä, että lasta päivähoitoon suositteleva taho ottaisi kantaa siihen, mitä päivähoitopalveluun osallistumisen odotetaan tuottavan lapselle ja perheelle. (Heinämäki 2004, 51.)

Päivähoitoa käytetään usein lastensuojelun avohuollon tukitoimena, jolloin sillä on suuri merkitys ja useita vaikutusmahdollisuuksia: lapsi saa ruokaa, turvallisia ihmissuhteita ja virikkeellisen kasvuympäristön osaksi päivää, vanhemmat puolestaan apua arjen asioihin ja mahdollisuuden keskustella lapsen kasvatuksesta. Päivähoito voisi olla suureksi hyödyksi lastensuojelun avotukitoimena, mutta sitä ei hyödynnetä tarpeeksi. Usein las-

tensuojelu sijoittaa lapsen päiväkotiin niin, ettei se tiedota henkilökunnalle mitään lapsen tilanteesta tai hänen perheensä ongelmista. Liian harvoin lapselle ja perheelle suunnitellaan tavoitteet ja seurataan niiden toteutumista tai eri toimintojen vaikuttavuutta. Päiväkotihenkilökunta ei kykene auttamaan, jos se ei tiedä, mitä siltä odotetaan. Parhaassa tapauksessa lastensuojelun työntekijä saa päiväkodin työntekijästä osaavan ja ammatillisen työparin. (Junttila 2004, 15.)

Kun lapsen kasvuolot vaarantavat taikka eivät riittävästi turvaa hänen terveyttään tai kehitystään, käytetään päiväkotihoitoa usein kuntoutustoimena. Perheen tukeminen on yksi varhaiskasvatuksen keskeinen tehtävä ja toimintamuoto. Perheen tuntemus päiväkodissa edesauttaa tukea tarvitsevien perheiden ja perhetilanteiden tunnistamisessa. Perheen voimavarat voivat olla tilapäisesti tai pidempiaikaisesti heikentyneet monesta eri syystä. Päiväkodissa kohdataan vanhemmat päivittäin, jolloin tarjoutuu hyvä mahdollisuus oppia tuntemaan vanhemmat ja perheen tilanne. (Heinämäki 2004, 49–50.)

8 PERHEEN TUKEMINEN

Päiväkodissa tehtävä asiakastyö, jossa perheet toimivat kumppaneina, on matalan kynnyksen työmuoto. Kuitenkin vanhempien tarvitsema tuen määrä voi yllättää päiväkotihenkilökunnan, etenkin, jos vanhemmilla on mielenterveys- ja/tai päihdeongelmia. Tällöin perhe tarvitsee laajaa tuki- ja turvaverkostoa. (Huhtanen 2004, 202.)

8.1 Lapsen tukeminen

Lapsen tukemisessa voi käyttää apuna erilaisia menetelmiä. Lapselle tärkeitä ovat rutinit, jotka toistuvat päivittäin. Ne tuovat hänelle turvaa ja uskoa elämän jatkumiseen. Työntekijän on tärkeä hyväksyä lapsen tunnetilat, mahdollinen taantuminen sekä kunnioittaa lapsen pelkoja. Lapselle tuo turvaa, kun aikuinen asettaa rajat vahingoittavalle käytökselle. Lapsen tunteita on hyvä myös nimetä ja kertoa, että erilaiset tunteet ovat hyväksytyjä. (Poiijula 1999, 202.)

Sadut ovat hyväksi lapsen henkisellem hyvinvoinnille ja kehitykselle. Hän voi samastua henkilöön, joka sadun edetessä selviytyy yksin tai oppii luottamaan itseensä ja sadussa saamiinsa uusiin ystäviin. Sadun henkilöllä on ongelmia, joista hän loppujen lopuksi selviytyy. Oikeassa elämässä kohdattavia vaikeita asioita voidaan käsitellä turvallisesti kuvitteellisena. (Ylönen 2000, 28.) Sadut päättyvät pääasiassa onnellisesti, sillä lapsi tarvitsee onnellisten loppujen tuomaa tulevaisuudentoivoa. Onnellisesti päättyvät sadut antavat lapselle voimaa kestää ahdistaviakin kokemuksia omassa elämässään. Sadut vaikuttavat kykyyn käsitellä tunteita ja muodostaa niistä uusia mielikuvia. Satujen avulla lapsi saa myös työvälineitä kotiasioiden, perheen ja hoitopaikan tapahtumien purkamiseen. Satujen kautta lapsi pystyy käsittelemään esimerkiksi rakkautta, iloa, surua ja pelkoa. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 177–178.)

Terapeuttisissa saduissa tapahtuu asioita, joiden toivotaan koskettavan lasta tunnetasolla. Lapsi voi käsitellä vaikeuksia ja menetyksiä mielikuvituksensa avulla ja löytää omasta elämästään yhteneväisyyksiä satujen henkilöihin ja tapahtumiin, ongelmiin ja

niiden ratkeamiseen. Satuja ei ole syytä tulkita tai selittää lapselle tai erityisesti osoittaa yhtymäkohtia hänen elämäänsä. Kaikki sadut eivät ole terapeutisia. Terapeuttinen satu on selvästi kuvitteellinen, jolloin lapsi ymmärtää, ettei kysymys ole todellisesta maailmasta. Oikean ja väärän ero on selvä, ja hyvä voittaa aina. Terapeuttisessa sadussa on yksi tai useampi henkilö, johon lapsi voi samaistua, eikä sadun henkilön tarvitse olla samaa sukupuolta lapsen kanssa. Samaistumisen kohde ei saa olla täysin toisten avun varassa ja muiden ohjailtavissa, vaan hänen tulee voida vaikuttaa sadun tapahtumiin ja loppuratkaisuihin. Liian todentuntuinen satu saattaa ahdistaa lasta, mikäli lapsella on liian samankaltaisia kokemuksia. (Ylönen 2000, 63–64, 91.)

Nykyään on helppo löytää lapsille suunnattuja kirjoja, joissa käsitellään vaikeita asioita. Esimerkiksi Lasten Keskus on julkaissut kaksi Saara Laihon satukirjaa: *Urhea Pikku-Nalle* (2000) kertoo perheväkivallasta ja *Et ole yksin, Pikku-Kurre* (2003) käsittelee vanhempien alkoholiongelmaa. Sadut ovat runomuotoon kirjoitettuja, ja molemmat niistä kannustavat lasta kertomaan vaikeista asioista aikuiselle.

Kun lapsi on kohdannut ongelma- tai kriisitilanteen, hänelle on tärkeää, että lähellä on aikuinen, joka kuuntelee ja jonka kanssa puhua. Sadutus auttaa käsittelemään juuri näitä vaikeita asioita lapsen kanssa. (Lastensuojelun käsikirja 2009.) Sadutus on yksinkertaisimmillaan sitä, että aikuinen pyytää lasta kertomaan itselleen tarinan ja kirjoittaa sen muistiin. Tämän jälkeen aikuinen lukee tarinan lapselle, ja lapsi saa tehdä siihen haluamansa korjaukset. Tarinaa, esimerkiksi kielioppivirheitä, ei korjata, ellei lapsi itse niin pyydä. (Vehkalahti 2007, 18.) Sadutus auttaa käsittelemään tunteita mielikuvituksen avulla ja keskittymään pohdittavaan asiaan. Menetelmää voi käyttää yhden lapsen tai sisarusten kesken. Sadutuksessa aikuinen ei ohjaa lapsen kertomusta, eikä arvioi sitä. (Varttua 2009.)

Lapsi voi ilmaista myös taiteen kautta tunteitaan ja ajatuksiaan, joita on vaikea käsitellä sanallisesti. Taiteen tekemisessä itse prosessi ja sen herättämät tunteet ovat tärkeintä, ei lopputulos. (Mustonen i.a.) Taiteen kautta lapsi työstää tuntemuksiaan, ei välttämättä todellisia tapahtumia. Itseilmaisussa materiaalien valinnan vapaus on tärkeää, jotta lapsi saa käsitellä todellisia tunteitaan. Lasta ei pidä esimerkiksi ohjata tekemään iloisilta näyttäviä kuvia tai käyttämään pirteitä värejä. Lapsen tuotoksista on hyvä keskustella

hänen kanssaan kysymällä esimerkiksi ”Mikä se on?”, ”Mitä tuo tekee?” tai ”Onko tyttö iloinen vai vihainen?”. (Hellstén & Pihlaja 1999, 68.)

8.2 Vanhempien tukeminen

Päiväkodin työntekijät on koulutettu kohtaamaan ihmisiä sekä tarjoamaan apua ja tukea vanhemmille (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 15). Työntekijöiden tehtävänä on luoda edellytyksiä vanhempien kanssa tehtävälle yhteistyölle sekä tukea vanhemmuutta ja kodissa tehtävää kasvatustyötä. Työntekijöiden tulee myös toimia yhteistyössä muiden sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden kanssa ja tarvittaessa ohjata perheen muiden palvelu- ja tukijärjestelmien pariin tai ainakin tiedottaa niiden palveluista. (Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista 2002, 18.) Vanhempien tueksi voidaan tarjota esimerkiksi säännöllisiä palavereita ja seurantaa, lapsen hoitoon liittyviä sopimuksia sekä lapselle erikseen suunniteltua tukea (Eriksson & Arnkil 2005, 31).

Koska perheet ovat yksilöllisiä, perheiden ja päiväkodin välillä pitää käyttää useita erilaisia toimintamalleja. Joillekin vanhemmille yksistään elämänhallinta on jo niin vaikeaa, että heidän voimavaransa eivät riitä mihinkään ylimääräiseen. Heidän on koettu syävään kasvatusvastuun mieluusti muille. Näissä perheissä voimat eivät tahdo riittää vanhemmuudelle, ja lapset jäävät liian helposti elämässä taka-alalle. Erityisen tärkeää on, että nämä vanhemmat saavat päivähoidon ammattilaisten tukea ja neuvoa vanhemmuuden tehtäviin. (Hujala-Huttunen & Nivala 1996, 19–39.)

9 POHDINTA

Päiväkodin työntekijöillä voi olla joskus vaikeaa huomata lapsen selkeitäkin oireita, koska yksilön voimavarat ovat viety äärimilleen. Nykyisissä suurissa päiväkodeissa ja ryhmissä on yhä vaikeampaa tuntea lapset ja perheet. Päiväkodeissa on myös paljon erityishuomiota tarvitsevia lapsia (esimerkiksi vanhempien erosta toipuvat tai eri kulttuuritaustaiset lapset), jotka vaativat työntekijän huomiota. Havainnointiin pitää olla aikaa ja rauhallinen tila, koska lapsen erilaisten oireiden huomaaminen ja niiden kirjaaminen on haastavaa. Päiväkodin työntekijöillä on harmittavan harvoin tuota aikaa ja mahdollisuutta olla lapsen kanssa kahden kesken.

Erityisesti lapsen ollessa hoidossa suuressa päiväkodissa, vanhemmat saattavat kokea päiväkodin henkilökunnan etäiseksi, eivätkä siksi kerro olevansa lastensuojelun asiakkaita. Tällöin päiväkodissa ei tiedetä perheen taustasta, koska lastensuojelusta ei automaattisesti anneta tietoja päiväkotiin. Syyt tälle ovat ymmärrettäviä. Kuitenkin, koska päiväkodinkin työntekijät ovat salassapitovelvollisia, nämä tiedot pitäisi mielestämme välittää päiväkotiin. Tämä auttaisi työntekijöitä työskentelemään perheen kanssa ja ymmärtämään lapsen käyttäytymistä paremmin. Myös tilanteessa, jossa päiväkodista on otettu yhteyttä lastensuojeluun mutta lastensuojelu ei ole todennut perheessä olevan lastensuojelutarvetta, olisi tieto tärkeää välittää päiväkodin työntekijöille. Jos vanhemmat tietäisivät päivähoidon ja lastensuojelun tiiviistä yhteistyöstä, he voisivat ajatella päiväkodin henkilökunnan huomaavan heidän hätänsä pian. Tällöin vanhemmat saattaisivat yrittää itsekin päättäväisemmin parantaa perheen tilannetta. Toki tässä olisi se riski, etteivät vanhemmat uskaltaisi kertoa päiväkotiin lapsen pienistä ja viattomista onnettomuuksista taikka ristiriitatilanteista vanhempien kesken, koska he pelkäisivät joutuvansa ongelmiin lastensuojelun kanssa.

Ihannetilanteessa päivähoidon huomion keskipisteessä on koko perhe; koska lapsi on osa perhettä, häntä ei voida auttaa ilman vanhempien ongelmien huomioimista. Jos perheessä on esimerkiksi päihdeongelma, lapsen tilanne ei muutu, ellei vanhempienkin ongelmaan puututa. Joillain menetelmillä, esimerkiksi sadutuksella, voidaan auttaa lasta sietämään ahdistusta, mutta tämä ei auta kuin hetkellisesti. Omassa opinnäytetyössämme olemme päätyneet kuitenkin keskittymään lapseen. Tämä johtuu siitä, että päiväko-

dissa lapsen kanssa ollaan tekemisissä usea tunti päivässä, kun taas vanhemmat kohdataan vain lapsen tuomis- ja hakutilanteissa sekä vanhempainilloissa. Myös työntekijöiden rajallinen työaika vaikuttaa siihen, ettei sama työntekijä ole välttämättä näkemässä vanhempia joka kerta, kun tämä käy päiväkodissa.

Olemme tuoneet tässä opinnäytetyössä ilmi monenlaisia mahdollisuuksia huomata lapsen hätä. Lapsen oireet ovat kuitenkin hyvin moniulotteisia. Vaikka lapsella olisi useampiakin mainitsemiamme oireita, eivät ne automaattisesti ole merkkejä lapsen lastensuojelun tarpeesta. Lapsi on esimerkiksi voinut nähdä kotonaan tai kylässä ollessaan väkivaltaa sisältäviä elokuvia tai tietokonepelejä, ja piirtää seuraavalla viikolla pelottavan näköisiä kuvia, joissa voi esiintyä paljon verta tai mörköjä. Toki tällöinkin on hyvä keskustella asiasta vanhempien kanssa.

Opinnäytetyötä tehdessä olemme tutustuneet kaltoinkohtelun muotoihin sekä siihen, miten kaltoinkohdeltu lapsi oireilee. Koska olemme uppoutuneet aiheeseen vuoden ajan ja koemme sen tärkeäksi, on vaarana, että ylireagoimme havaitsemiimme merkkeihin työskennellessämme päiväkodissa. Sen lisäksi, että korostamme työn lukijalle sitä, ettei useampikaan luettelemamme merkki ole välttämättä seuraus kaltoinkohtelusta, tulisi meidän itsekkin muistaa se. Opinnäytetyön tekeminen on opettanut meille, miten tulisi toimia lapsen hyvinvoinnista huolestuessa. Tiedämme nyt, miten lastensuojeluilmoitus tehdään ja miten voimme päiväkodin työntekijänä tukea perhettä. Tätä työtä tehdesämme olemme tutustuneet useisiin menetelmiin, joilla voi auttaa lasta käsittelemään vaikeita asioita.

9.1 Yhteiskunnallinen ja eettinen pohdinta

Eduskunnassa on valmisteilla uusi päivähoitolaki. Lain valmistelun myötä on ollut harvinaisissa, siirretäänkö päivähoito sosiaalitoimesta opetustoimeen. Mielestämme päivähoito tulisi säilyttää sosiaalitoimessa, jottei se erkanisi liikaa muista sosiaalipalveluista, eritoten lastensuojelusta. Päivähoidon säilyminen sosiaalitoimessa takaisi myös sen, etteivät esiopetusryhmät muuttuisi liian koulumaisiksi vaan leikki säilyisi pääosassa lapsen hoitopäivässä. Opetustoimeen liittämisen etuna olisi kuitenkin entistä helpompi

siirtyminen päivähoidosta kouluun. Mahdollisesti lapsen oppimisvaikeudetkin pystyttäisiin tällöin ottamaan paremmin huomioon jo ennen kouluun siirtymistä.

Lainsäädäntö on vahvasti tekokeskeinen; sen mukaan on oltava jokin konkreettinen teko tai tapahtuma, johon voi puuttua. Jos lasta kohdellaan psyykkisesti kaltoin, voi se olla jopa tuhoisampaa kuin fyysinen pahoinpitely. Kuitenkin tällaisessa tilanteessa lapsen pahoinpitelyä on vaikeampi todistaa, sillä tapahtumasta ei voida saada esimerkiksi valokuvia todisteeksi. Tällöin lapsen kuulemisen merkitys kasvaa. Lapsen kertomaan pitäisikin suhtautua vakavasti, eikä hurjiakaan tarinoita pitäisi leimata suoriltaan keksityiksi.

Olemme pyrkineet olemaan säännöllisesti yhteydessä päiväkoteihin koko opinnäytetyöprosessin ajan. Vaikka itsellämme on alusta asti ollut selkeä visio ohjekansioista, olemme antaneet päiväkotien henkilökunnille mahdollisuuden vaikuttaa siihen. Opinnäytetyön eettisyyttä ja luotettavuutta lisää laaja teoriapohja. Tavoitteenamme on ollut käyttää ajankohtaista lähdekirjallisuutta. Maslowin ja Allardtin hyvinvointiteoriat olemme pääosin ottaneet suoraan alkuperäisistä teoksista.

9.2 Pohdintaa tuotteesta

Pitkin opinnäytetyöprosessia olemme saaneet palautetta työmme aiheesta monelta taholta. Harjoittelu- ja työpaikoillamme päivähoidon ja lastensuojelun alalla aiheitamme on sanottu tärkeäksi. Tämä on kannustanut panostamaan opinnäytetyöhön entistä enemmän. Aiheemme ei ole erityisen uusi, mutta se on ajaton, eivätkä käsittelemämme asiat ole itsestäänselvyksiä kaikille työntekijöille. Ohjekansion onkin tarkoitus toimia työntekijän tukena lapsen hyvinvoinnin kyseenalaistuessa.

Saimme päiväkotien työntekijöiltä toiveita kansion sisältöön. Yleinen toive oli saada yhteystietoja ja erilaisia päivystysnumeroita, joita päiväkodin työntekijät voivat tarvita. Työntekijät toivoivat, että kysyisimme myös alueen lastensuojelun sosiaalityöntekijältä mielipidettä siihen, mitä päiväkodissa olisi lastensuojelullisista asioista tiedettävä ja voiko häneen ottaa yhteyttä vain neuvoja kysyäkseen.

Työntekijöitä mietitytti tiedonkulku lastensuojeluilmoituksen jälkeen. Päädyimme ottamaan selvää koko prosessin etenemisen aina ilmoituksen tekemisestä lähtien. Toiveissa oli myös, että kansioista löytyisi toimintaohjeet siihen, jos lasta ei haeta päiväkodista. Selvitimme tämän lisäksi, kuinka työntekijän tulee toimia hakijan ollessa päihtynyt tai muuten kyvytön huolehtimaan lapsesta.

Mielestämme tämä työ sekä ohjekansio täyttävät tavoitteet, jotka niille asetimme, ja ne ovat siten onnistuneita. Koemme tiedon määrän riittäväksi ja kansion käytön helpoksi. Esimerkiksi lastensuojeluilmoituksen tekemisestä kertovan kappaleen otsikointi kysymysmuotoon oli tietoinen ratkaisu, jonka avulla saimme työntekijää mahdollisesti askarruttavat kysymykset näkymään jo sisällysluettelossa. Muutenkin tarkka otsikointi helpottaa kansion käyttöä. Iloiset värit ja eläinaiheiset kuvat taas keventävät raskasta aihetta.

Saimme ohjekansiosta palautetta yhteistyökumppanilta. Palautteessa todetaan aiheemme olevan tärkeä ja ohjekansion toimivan oivana apuvälineenä ongelmien havainnointiin, esille ottamiseen sekä perheen tukemiseen. Sisällön sanotaan olevan erittäin selkeä ja johdonmukainen. Asiat on käsitelty käytännönläheisesti, ymmärrettävästi ja ne ovat keskeisiä kokonaisuutta ajatellen. Työ on herättänyt keskustelua työyhteisössä ja yhteinen näkemys on ollut, että ohjekansio toimii jo tällaisenaan hyvänä työkaluna arjen työssä.

Opinnäytetyötä tehdessä pohdimme vanhempien suhtautumista vaikeiden asioiden jakamiseen päivähoidon työntekijöiden kanssa. Aiheesta voisikin tehdä tutkimuksen, jossa selvitettäisiin vanhempien ja päivähoitohenkilökunnan luottamussuhteen syntymistä. Tutkimuksessa olisi hyvä huomioida myös vanhempien erilaisten taustojen vaikutus tutkimustuloksiin. Myös työntekijöiden kokemuksia lastensuojeluilmoituksen tekemisestä voisi tutkia. Selvityksessä voisi ilmetä esimerkiksi syyt, joiden perusteella lastensuojeluilmoitus on tehty tai ilmoituksen tekemiseen liittyvät tunteet.

LÄHTEET

- Aho, Sirkku & Heino, Susanna 2000. Itsetunnon vahventaminen päiväkodissa. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta, julkaisusarja A:191. Turku: Turun yliopiston opettajankoulutuslaitos.
- Allardt, Erik 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo: WSOY
- Boeree, Dr. C. George 1998. Abraham Maslow. Personality Theories. Psychology Department, Shippensburg University. Viitattu 11.12.2009. http://www.social-psychology.de/do/pt_maslow.pdf Tuloste tekijöiden hallussa.
- Dufva, Virpi 2001. Mikä lapsella hätänä? Perheväkivalta koulun henkilöstön näkökulmasta. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 25. Helsinki: Nykypaino Oy.
- Eriksson, Esa & Arnkil, Tom Erik 2005. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Etelävuori, Lea-Paulette 2001. Lastensuojelun käsikirja. Kouvola: Etelä-Suomen lääninhallituksen sosiaali- ja terveystieteiden julkaisu 1/2001.
- Heinämäki, Liisa 2004. Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa. Erityispäivähoito – lapsen mahdollisuus. STAKES, oppaita 58. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hellstén, Erja & Pihlaja, Päivi 1999. Päiväkodin hoidolliset mahdollisuudet. Teoksessa Jari Sinkkonen & Päivi Pihlaja (toim.) Ulos umpikujasta. Miten auttaa tunnehäiriöistä lasta? Porvoo: WSOY, 56–72.
- Holmberg, Tiina 2000. Lapset ja perheväkivalta. Helsinki: Lasten Keskus.
- Holmberg, Tiina 2003. Lapset ja vanhempien päihdeongelma. Helsinki: Lasten Keskus.

- Huhtalo, Pekka, Kuhanen, Jarkko & Pyykkö, Eero 2003. Kotona turvassa. Katkaise väkivallan kierre. Helsinki: SMS-Tuotanto Oy.
- Huhtanen, Kristiina 2004. Varhainen puuttuminen – ennalta ehkäisevää ja korjaavaa toimintaa yhteiskunnan eri tasoilla. Teoksessa Soili Keskinen ja Heli Virjonen (toim.) Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 188–210.
- Huhtanen, Kristiina 2004. Varhainen puuttuminen. Erityisen tuen tarpeen kohtaaminen päivähoitossa. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.
- Hujala-Huttunen, Eeva & Nivala, Veijo 1996. Yhteistyö päivähoitossa: kasvatuksen lapsikohtainen suunnittelu yhteistyössä vanhempien kanssa. Oulu: Oulun yliopisto.
- Humppi, Sanna-Mari 2008. Poliisin tietoon tullut lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 75/2008. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Husa, Sari & Kinos, Jarmo 2001. Akateemisen varhaiskasvatuksen muotoutuminen. Kasvatusalan tutkimuksia 4. Turku: Painosalama Oy.
- Jarva, Juhani 2010. Päiväkodinjohtaja. Oulun kaupunki. Oulu. Sähköpostiviesti. 8.1.2010 Tuloste tekijöiden hallussa.
- Junttila, Henna 2004. Uusia polkuja päivähoitoon: Kasvuturve-projekti vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukena. Teoksessa Soili Keskinen & Heli Virjonen (toim.) Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 12–17.
- Jämsä, Kaisa & Manninen, Elsa 2000. Osaamisen tuotteistaminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

- Järvinen, Mervi, Laine, Anne & Hellman-Suominen, Kirsi 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.
- Koivunen, Pirjo-Leena 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Laki lasten päivähoidosta 36/1973.
- Lastensuojelulaki 417/2007.
- Lastensuojelun käsikirja 2009. Sosiaaliportti. Viitattu 10.12.2009. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/> Tuloste tekijöiden hallussa.
- Mahkonen, Sami 2003. Lastensuojeluilmoitus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.
- Maslow, Abraham H. 1954. Motivation and personality. New York: Harper & Brothers.
- Mustonen, Kristiina i.a. Taideterapia. Viitattu 21.12.2009. <http://www.taideterapia.net/index.html>. Tuloste tekijöiden hallussa.
- Onnismaa, Eeva-Leena 1999. Päiväkoti lastensuojelun tukitoimena – toiveiden tynnyri vai huolten hautomo? Stakes aiheita 29/1999. Helsinki: Stakesin monistamo.
- Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja 2003. Epäily tunnistaminen, ilmitulo ja puuttuminen perheväkivaltaan. Teoksessa Eija Paavilainen ja Tarja Pösö (toim.) Lapset, perhe ja väkivaltatyö. Porvoo: WS Bookwell Oy, 75–87.
- Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja 2003. Lasten kokema perheväkivalta käsitteinä ja ilmiönä. Teoksessa Eija Paavilainen ja Tarja Pösö (toim.) Lapset, perhe ja väkivaltatyö. Porvoo: WS Bookwell Oy, 13–42.
- Poijula, Soili 2007. Lapsi ja kriisi. Selviytymisen tukeminen. Helsinki: Kirjapaja.

- Poijula, Soili 1999. Lasten traumat ja niiden hoito. Teoksessa Jari Sinkkonen & Päivi Pihlaja (toim.) Ulos umpikujasta. Miten auttaa tunnehäiriöistä lasta? Porvoo: WSOY, 187–207.
- Pulkinen, Lea 2002. Koti, koulu ja yksityinen elämänpiiri hyvän elämän ankkureina. Teoksessa Anna Rönkä & Ulla Kinnunen (toim.) Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-Kustannus, 14–29.
- Saarsalmi, Olli (toim.) 2008. Päivähoidon turvallisuussuunnittelu. STAKES, oppaita 71. Vaajakoski: Gummerus kirjapaino Oy.
- Salo, Eeva & Ståhlberg, Marja-Riitta 2004. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Teoksessa Annlis Söderholm, Ritva Halila, Satu Kivitie-Kallio, Jussi Mertsola & Sirkku Niemi (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 102–116.
- Sinkkonen, Jari 2001. Lapsen puolesta. Juva: WS Bookwell Oy.
- Strid, Outi 2004. Ennaltaehkäisy ja yhteistyö. Teoksessa Annlis Söderholm, Ritva Halila, Satu Kivitie-Kallio, Jussi Mertsola & Sirkku Niemi (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 239–252.
- Söderholm, Annlis 2004. Lapsen laiminlyönti. Teoksessa Annlis Söderholm, Ritva Halila, Satu Kivitie-Kallio, Jussi Mertsola & Sirkku Niemi (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 57–74.
- Taskinen, Sirpa (toim.) 2003. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen. Asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle. STAKES, oppaita 55. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Tuiran lastensuojeluaseman työntekijä 2009. Sosiaalityöntekijä. Oulun kaupunki. Oulu. Sähköpostiviesti 26.10.2009. Tuloste tekijöiden hallussa.

Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista 2002.

Viitattu

1.12.2009.

<http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/julkaisut/paoisisallys145.htm>. Tuloste tekijöiden hallussa.

Varttua 2009. Sadutus. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 14.12.2009

<http://varttua.stakes.fi/FI/Sisallot/todentuva/tyovalineita/sadutus/Sadutus.htm>. Tuloste tekijöiden hallussa.

Vehkalahti, Reetta 2007. Kehu lapsi päivässä. Helsinki: Lasten Keskus.

Viitasaari, Leena 2003. Lasten kokema perheväkivalta päivähoidon haasteena. Teoksessa

Eija Paavilainen ja Tarja Pösö (toim.) Lapset, perhe ja väkivaltatyö.

Porvoo: WS Bookwell Oy, 103–116.

Ylönen, Hilikka 2000. Loihditut linnut. Satujen merkitys lapselle. Helsinki: Kustannus-

osakeyhtiö Tammi.